ԻԶՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2332 Կ. ՊՈԼԻՍ — ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1909 — 20 ՔԵՆԱՆ. ՍԱՆԻ 1324 — 11 ՄՈՒՀԱՐՐԷՄ 1326

منظومهٔ افکار — ارمنیجه یومی غزته
صاحب امتیازی : (اوهانس فرید)
اداره‌خانه‌سی : باب عالی جاده‌سنده

Մանզումէի Էֆքեար

ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽ ՕՐԳԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՈՒՆ	ՏԱՐԿ.	ՎԵՑԱՄՍ.
Տեղւոյ համար	80 դրշ.	50 դրշ.
Գաւառներու համար	108 »	60 »
Արտասահմանի »	25 Ֆր.	14 Ֆր.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Մէկ անգամի համար տողը 5 դրուշ, Մէկ անգամէ աւելի ծանուցմանց համար մասնաւոր պայմաններ։

Journal Arménien
MANZOUMÉ-I-EFKIAR
Grand' Rue de la S-Porte 44
CONSTANTINOPLE

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ֆ. [illegible]
ՈՐՈՒ ԿՈՒՂՂՈՒԻ ԱՄԷՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
[illegible]

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՏ ՉԵՆ ՏՐՈՒԻՐ

10 ՓԱՐԱ — ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ «ՄԱՆԶՈՒՄԷ» ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ — 10 ՓԱՐԱ

Օսմ. Սահմանադր. Վերաքննութիւնը

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱՑՈՒՈՒԻ

III

Յուլիս 11էն առաջ Թիւրքիան միահեծան բռնակալական ռեժիմով մը կը կառավարուէր։ Ամէն իշխանութիւն կեդրոնացած էր Վեհապետի անձնաւորութեան մէջ, որն ուզած օրէնքը կը դնէր կամ կը փոխէր, ուզած ձեւովն ու ցանկացած մարդկանց միջոցով կը գործադրէր զանոնք եւ իր նշանակած դատաւորներու ձեռքով ալ կը դատէր օրինազանցները եւ առհասարակ «յանցաւորները»։ Մի խօսքով, ամէն բան կը կատարուէր յանուն վեհապետի եւ վեհապետին համար, իսկ ժողովուրդը անձայն, անկամք ու անկերպարանք զանգուած մըն էր, միանգամայն հլու հպատակ իր վրայ իշխողներուն։

Սակայն երկրի ապագայ կանոնաւոր զարգացումն ապահովելու համար, անհրաժեշտ էր յեղաշրջել այդ կարգերը, խորտակել ժողովրդի դարեւոր ստրկային շղթաները եւ հաչակել ուրիշ նշանաբան մը, այն է՝ ամէն ինչ յանուն ժողովրդի եւ ժողովրդին համար։ Իսկ այս սկզբունքը սրբագործելու եւ օրինականացնելու համար, պէտք էր հաստատել անանկ Սահմանադրութիւն մը, որու ամէն մի տրամադրութիւնը, ամէն մի հատուածը լիուլի համապատասխանէր ժողովրդի շահերուն ու պահանջներուն։

Իրագործուե՞ց արդեօք դա։

Աչքի ամենայն հանգստութեամբ պիտի պատասխանենք թէ՝ ո՛չ։

Յուլիսի 11ին վերստին «շնորհուեց» 32 տարի առաջ «Կայսրութեան ամենամեծ աստիճանաւորներէն, հոգեւորականներէն եւ ուրիշ պետական մարդոցմէ ու պաշտօնեաներէ բաղկացած յանձնաժողովի մը խորհրդակցութեամբ եւ նախաբարական Խորհրդի բազմակողմանի քննողութեամբ» մշակուած Սահմանադրութիւնը։ Առերեւոյթս ասոր մէջ կարծես թէ ժողովրդապետական սկզբունքը յարգուած է։ Բայց հերիք է քիչ մը ուշադրութեամբ կարդալ ու գէթ հարեւանցօրէն վերլուծել անոր ամէն մի կէտը՝ համոզուելու համար թէ ո՛րքան խաբուսիկ է այդ ենթադրութիւնը։ Դժուար պիտի չըլլայ անմիջապէս նկատել որ, վերջին հաշուով, այդ Սահմանադրութիւնն ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ՝ չնչին սահմանափակումներով՝ հին ռեժիմը, սահմանադրական ոսկեզօծեալ վերնաշապով ներկայացուած։ Եւ սա պատահական դիպուածի կամ սխալի մը հետեւանք չէ, այլ Սահմանադրութիւնը խմբագրողներու կողմէն կատարելապէս գիտակցաբար կատարուած քաղաքագիտական խաղ մը։ Զարմանալի պիտի ըլլար, եթէ իշխողները սեփական բարի կամքով ելլէին ու հիմնովին արմատախիլ ընէին իրենց իսկ իշխանական առանձնաշնորհումները։

Սահմանադրութեան մը մէջ էն կարեւորն է Օրէնսդիր իշխանութեան տեղն ու անոր իրաւունքներուն սահմանը։ Կարեւոր է, որովհետեւ մնացեալ բոլոր հարցերն այս կամ այն ձեւով կախում ունին օրէնսդրութենէն։

Որո՞ւ կը պատկանի՝ ըստ 1876 թւի Սահմանադրութեան՝ Օրէնսդիր իշխանութիւնը։ Ձեւականօրէն ժողովրդի խակական ներկայացուցիչներուն — Պատգամաւորական Ժողովին, իսկ փաստօրէն դարձեալ ժառանգաբար գահակալող վեհապետին, ինչպէս հին ռեժիմի ատեն էր։

Սահմանադրութեան 80րդ յօդուածին մէջ ըսուած է.

«Պատգամաւորական ժողովը քննութեան կ'ենթարկէ օրինագծերը, պետական ելեւմուտքի եւ Սահմանադրութեան վերաբերեալ տրամադրութիւնները, զորս կ'ընդունի, կը բարեփոխէ կամ կը մերժէ»։

Ասկէ տրամաբանօրէն պէտք է հետեւցնել, որ Օրէնսդիր իշխանութիւնը բոլորովին կեդրոնացած է Պատգամաւորական Ժողովի ձեռքը։

Սակայն ի զուր յոյսեր։

Սահմանադրութեան 53-54 յօդուածներն ասոր տրամագծօրէն հակառակը կը թելադրեն եւ զերօյի կը հաւասարեցնեն ժողովրդական ներկայացուցչութեան նշանակութիւնը։

Ահա անոնք.

Յօդ. 53. — «Օրէնքի մը հաստատման կամ փոփոխութեան առաջարկը Նախարարներուն կը վերաբերի։ Ծերակուտականներն ու պատգամաւորներն ալ կրնան սակայն, իրանց իրաւասութեան սահմաններուն մէջ, նոյն առաջարկները ընել։ Այս վերջին պարագային, առաջարկը Մեծ Եպարքոսին կողմէ կը ներկայացուի Վեհ. Սուլթանին, որ եթէ յարմար դատէ, Իրատէով կը յանձնէ Պետական Խորհուրդին, որպէս զի ձեռնհաս պաշտօնատուներէն ստացած բացատրութիւններուն եւ ցուցումներուն համաձայն առաջարկուած օրէնքին նախագիծը պատրաստէ»։

Յօդ. 54. — «Պետական Խորհուրդին պատրաստած օրինագիծը՝ նախ Պատգամաւորներու Ժողովին եւ յետոյ Ծերակոյտին քննութեան ու քուէարկութեանը կ'ենթարկուի։ Օրինագիծը գործադրութեան կը դրուի, երբ երկու Ժողովներէն կ'ընդունուի եւ կայսերական Իրատէով կը վաւերացուի։ Երկու Ժողովներէն մէկին կողմէ վերջնականապէս մերժուած օրինագիծ մը չի կրնար նոյն ժողովին քննութեան ենթարկուիլ, նոյն նստաշրջանին»։

Այս առհասարակ բոլոր օրէնքներու վերաբերմամբ, իսկ Սահմանադրութեան ո եւ է տրամադրութիւնը փոփոխելու առաջարկը, ինչպէս դա աներկմիտ շեշտուած է 116րդ յօդուածին մէջ, պէտք է ընդունուի Պատգամաւորական Ժողովի եւ Ծերակոյտի երկու երրորդէն՝ վաւերացուի Վեհ. Սուլթանէն եւ հաստատուի կայսերական Իրատէով, որպէս զի նոր գործադրուի։

Մէկ ձեռքով տրուածը միւս ձեռքով անգթօրէն կը խլուի։ Ժողովրդի ներկայացուցչութիւնը Օրէնսդիր իշխանութիւն ըլլալու փոխարէն, լոկ խորհրդակցական մարմին մը կը հանդիսանայ, որու խորհուրդներուն քէֆերնին ուզէ ուշադրութիւն կը դարձնեն, չուզէ՝ չեն դարձներ, ուզեն անոր վճիռներուն կ'անսան, չուզեն՝ չեն անսար։ Ուրիշ ի՞նչ կարելի էր սպասել, քանի որ ըստ 1876ի Սահմանադրութեան բուն իմաստին, Պատգամաւորական Ժողովը իշխանութեան մէկ երրորդը կը վայելէ, այն ժամանակ, երբ Վեհապետն ու Ծերակոյտը իշխանութեան երկու երրորդ մասը իրենց ձեռքին մէջ ամուր մը պահած են եւ վերջին խօսքն ալ իրենց կը պատկանի։ Ատանց մարգարէ ըլլալու ալ կարելի է գուշակել, որ ժողովրդի կենսական շահերէն բղխող եւ Պատգամաւորական Ժողովի կողմէն ընդունուած շատ օրէնքներ դիւրութեամբ կրնան Ծերակոյտի եւ Սուլթանի կողմէ արգելքներու կամ դժուարութիւններու հանդիպիլ եւ անհետեւանք կամ անգործադրելի մնալ։ Անխուսափելի է նոյն իսկ աս, որովհետեւ Ծերակոյտն ու Վեհապետը ո՛չ ժողովրդի ընտրեալ ներկայացուցիչներն են, ո՛չ անոր շահերու արտայայտիչը եւ ոչ ալ անոր առաջ պատասխանատու են։ Անոնք հակառակ բեւեռներ են եւ խոր վիհով մը մեկմեկէ բաժնուած են։ Եւ Վեհապետը գահ կը բարձրանայ ըստ գահաժառանգութեան իրաւունքի եւ «պատասխանատուութենէ ազատ է ու իր անձն ալ նուիրական», ինչպէս ըսուած է Սահմանադրութեան հինգերորդ յօդուածին մէջ։ Իսկ Ծերակոյտի անդամները կը նշանակուին նոյն այն պատասխանատու Վեհապետի կողմէն։

Եւ որպէս զի աւելի հասկնալի ըլլայ, թէ ինչ տարրերէ կը բաղկանայ Ծերակոյտը եւ ո՛րքան խոշոր իրաւունքներ ան կը վայելէ, մենք անհրաժեշտ կը համարինք ամբողջովին առաջ բերել Սահմանադրութեան համապատասխան յօդուածները։

Յօդ. 61. — «Ծերակոյտի անդամ ընտրուելու համար պէտք է իր գործերով հասարակական վստահութեան արժանացած կամ պետութեան նշանաւոր ծառայութիւն մատուցած ըլլալ։ Պէտք է ըլլալ առ նուազն երեսուն տարեկան»։

Յօդ. 62. — «Ծերակոյտի անդամները կը նշանակուին ցկեանս։ Ծերակոյտի անդամութիւնը կրնայ շնորհուիլ այն անպաշտօն անձանց, որոնք վարած են արդէն նախարարի, կուսակալի, զօրաբանակի հրամանատարի, քազասկերութեան, առաջին եւ երկրորդ կարգի դեսպանութեան, պատրիարքութեան, բարձրագոյն պետութեան պաշտօնները. Նոյնպէս այն անձերուն, որոնք ծովային եւ ցամաքային զօրքերու «Ֆէրիք» են եւ կամ կը յրացնեն առ հասարակ պահանջուած բոլոր պայմանները»։

Յօդ. 64. — «Ծերակոյտը կը քննէ օրինագծերն ու ելեւմուտքի նախահաշիւը, որ կը ղրկուին իրեն Պատգամաւորական Ժողովէն։ Եթէ Ծերակոյտը՝ օրինագիծ մը քննած ժամանակ, անոր մէջ Վեհ. Սուլթանի վեհապետական իրաւունքներուն, Սահմանադրութեան, երկրի հողային ամբողջութեան, ներքին ապահովութեան, հայրենիքի պաշտպանութեան եւ բարոյականի դէմ տրամադրութիւն մը գտնէ, պատճառաբանուած քուէով, վերջնականապէս կը մերժէ, կամ իր դիտողութիւններով հանդերձ կը վերադարձնէ Պատգամաւորական Ժողովին, խնդրելով՝ որ ցոյց տրուած ձեւով փոփոխէ կամ չափաւորէ»։

Ի՞նչ միտք ունի ժողովրդական խակական ներկայացուցիչներու գլխուն դնել աստնկ նշանակալի հաստատութիւն մը, որն օժտուած է հազարապատիկ աւելի իրաւունքներով եւ անոր վճիռն աւելի չափ ու կշիռ ունի, քան Պատգամաւորական Ժողովինը։

Եթէ Ծերակոյտն իրօք բաղկացած պէտք ըլլայ «հասարակական վստահութեան արժանացած կամ պետութեան նշանաւոր ծառայութիւններ մատուցած» անձերէ, ինչո՞ւ ատոնք չը պիտի երեւան բաղդին Պատգամաւորական Ժողովին մէջ, բուն ժողովրդի կողմէն վստահութեան քուէ վաստկելէ ետքը։ Չէ՞ որ ժողովուրդը, հասարակութիւնն աւելի լաւ գիտէ, կը ճանչնայ իր վստահութեան արժանացած մարդկանց եւ աւելի լաւ կրնայ գնահատել պետական նշանաւոր ծառայութիւն մատուցանողներուն, քան ժառանգաբար գահակալող վեհապետը։ Ի՞նչ կարծիք կար ատոր համար առանձին Ժողով մըն ալ հաստատել, այն ալ ոչ թէ ընտրովի, այլ նշանակովի։

Եթէ Ծերակոյտը կեանքի է կոչուած միայն անոր համար, որ «Սահմանադրութեան, երկրի հողային ամբողջութեան, ներքին ապահովութեան, հայրենիքի պաշտպանութեան եւ բարոյականի պահպանման» համար հոգայ, դա աւելորդ է, որովհետեւ արդէն կայ ժողովրդական ներկայացուցչութիւնը, որն աւելի ձեռնհաս է բարեխղճօրէն հսկելու ատանկ կենսական խնդիրներու վրայ, քան նշանակովի ինչ որ մի ժողով։ Աւելի ձեռնհաս է, որովհետեւ նա զինուած է ժողովրդի բոլոր խաւերու վստահութեամբ եւ պատասխանատու է իր ընտրողներուն առաջ։

Ժողովուրդն ամէն գոյնի Ծերակոյտերէն, ինչքան կուզեն թող ատոնց անդամները «ծեր» ու խելահաս ըլլան, աւելի կրնայ ըմբռնել իր շահն ու բարին, իր օգուտն ու վնասը։ Նա եթէ ոչ ցանկալի գիտակցութեամբ, գոնէ բնազդով կը զգայ, որ Սահմանադրութիւնը, մանաւանդ կատարեալ եւ ոչ պոչատ Սահմանադրութիւնը, իրեն համար անհրաժեշտ մի հաստատութիւն է, եւ անտարակոյս ամէն ջանք գործ կը դնէ զայն անխախտ պահելու։ «Երկրի հողային ամբողջութեան» հարցով ամենէն աւելի դարձեալ ժողովուրդն է շահագրգռուած, որովհետեւ հողէն անմիջական կերպով նա է որ կ'օգտուի եւ կը բարերարուի, իսկ զայն ձեռքէ չը հանելու համար, ինչ կասկած. կրկին նա է որ պատրաստ պիտի ըլլայ իր կեանքն անգամ զոհաբերել։ «Ներքին ապահովութիւնը», «հայրենիքի պաշտպանութիւնը», «բարոյականութիւնը» եւ այլն իր իսկ սեփական կաշու խնդիրներն են եւ ատոնց պահպանութեան համար ժողովուրդը ինքնակոչ խնամակալներու եւ հոգատարներու երբէք պէտքը չունի։ Նա ունի իր կամքին արտայայտիչ ներկայացուցչական Ժողովը, ուր կրնայ ընտրել այնպիսի պատգամաւորներ, որոնց վրայ որ ինքը կատարեալ վստահութիւն ունի, թէ պէտք եղածը կ'ընեն եւ չեն դաւաճանիր իր շահերուն։

Ուրեմն ի՞նչ դերի համար է ստեղծուած է Ծերակոյտը։

Ծերակոյտը ստեղծուած է ոչ այլ նպատակով, եթէ ոչ որպէս խանգարիչ, զսպիչ ծառայեցնելու ժողովրդական ներկայացուցչութեան — Պատգամաւորական Ժողովի գործունէութեան դէմ։ Ինչպէս շատ երկիրներու, անանկ ալ մեր Սահմանադրութիւնով սա կեանքի էր կոչուած միայն եւ միմիայն վեհապետի եւ առհասարակ իշխող դասակարգերու առանձնաշնորհումները պաշտպանելու համար, ի վնաս ժողովրդի հալածուած, ճնշուած աշխատաւոր դասակարգերու շահերուն։

ԳԱՐԵԳԻՆ ԿՈԶԻԿԵԱՆ

ՀԱԿԻՐՃ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անցեալ օր, առաջին անգամ ըլլալով, փափաքեցայ — իբրեւ ունկնդիր — Օսմ. Երեսփ. Նիստին ներկայ ըլլալ։ Ծէրց կէսօրին խորհրդարանի մուտք գրան առջեւ հասայ եւ առանց մասնաւոր արտօնութեան ներս մտնել կարելի չ'ըլլալը հասկցայ։ Սախպեալ, հո՛ն խռնուող բազմութեան խառնուեցայ ու սկսայ դիտել հետզհետէ եկող Ժողովականները։ Աշխարհական խորհրդարանականներու համաձայնաւոր չափով ալ սպիտակ ապրօշով գլուխնին շրջապատած «հօճա» երեսփոխաններ աւելի փայլէր ու ճապարանքով կը յաճախէին հոն՝ ո՛ւր բոլոր օսմանցիներուս բարօրութիւնն ապահովող օրէնքներ պիտի հնարուին։ Ըսաթ ինք ըսել թէ ա՛յդ սեւ վերարկուներն, որոնք խաւարակուռ մոլեռանդութեան, յետադէմ պահպանողականութեան սարսափը կ'ազդէին ցարդ, այժմ յուսացուածէն աւելի՝ ազատամտութեան եւ լայնախոհութեան նշանները ցոյց կուտան՝ նոյն իսկ մեր լճացեալ կղերականներուն իբրեւ օրինակ գովելութեամբ մը։

⁂ Ինչ որ է, հետաքրքիր դիտողութեանս սոյն վայրկեանին արագարշաւ կառք մը կը հասնի՝ անոր մէջ կը տեսնուի դէպ ի առաջ կարկառուն լանջքով ու խրոխտ հայեացքներ արձակող աչքերով երեսփոխան մը։ Կը ճանչնամ զինքը, ցեղային հպարտութեան յանկարծական յուզում մը կը խնկէ, կ'անուշէ հոգիս, երբ մանաւանդ կը նկատեմ թէ՝ յարգանքի կեցող սպիկան զինուորներն անգամ՝ տարբեր ապրութեամբ կը բարեւեն այդ կրակոտ մարդը։ Արդեօք, անո՞նք ալ կ'ազդուին այն գլխաւոր հովէն ու հրայրքէն որ անոր վառվռուն դէմքէն կ'ելնէր ու ճերմակ ճակատէն կը շողարձակէր։ Շատեր ներս՝ խորհրդարան սահեցան. սակայն հազիւ երկու երեք հայեր այդ հայորդիին նման համարձակ, գիտակից, ո՛չ գործէն վախցող՝ այլ գործը վախցնողի իրական դրսեւորմէն ունէին։

Զօհրապն էր ան. խորհրդարանի մէջ հայ իրաւանց ամենահզօր փաստաբանը, Բեմին հռետորը, «Մաքի հերոսը»։ Գուցէ շատ ծրագիրներ արդէն պատրաստ ունի իր ուղեղին ու ծոցին մէջ. պիտի պայքէ, պիտի պաշտպանէ զանոնք։ Ինա՛ւ յանցանքն իրը չէ՝ եթէ չը յաջողի, քանի որ հաւանական հակառակորդներու ըստ «էքսերիէնթ»ը կայ գլխացը, իսկ եթէ յաջողի՝ յաղթութիւններու Ալեքսանդրականը վաստկելով ազգի մը կամ ազգերու յորդառատ հիացումին պիտի տիրանայ։ Մէկ խօսքով, ահա հայազն հիկերոն մը, որ դէպ ի գործ, դէպ ի առաջ, դէպ ի փառք եւ դէպ ի բարձրացում կը վերելակէ «արժանաւորապէս»։

⁂ Այս հպարտ մտածումներուս մէջն էի, յանկարծ, հեռուէն, հետիոտն եկող ուրիշ հայ երեսփոխան մը ուշադրութիւնս յափշտակեց։ Դեռ նոր վերջացած առհմային բողոքի, ընդվզումի, ըմբոստացումի եւ մանաւանդ «Մեծ մարմնաշունչ ՄԱՐՄՆԱՑՈՒՄՆ էր Ա՛ն, Մուրա՛տը, Հրացանի, հայ-լեռներու նախապետ հերոսը, որ մեր դատին համար ծանր հասակն ու կոյտառութիւնը զոհաբերեց. Հիմա ալ՝ նիհար, երկար, ջղուտ բայց վայելուչ հասակով, թխաթոյր դէմքով, խորունկ ու խոսուն աչքերով, մտադրող քայլերով կը յառաջանայ ազգերու օրէնսդիր կաճառը՝ այս անգամ ալ իր մաքուր մուրքին հարկը վճարելու համար եղբայրութեան, հաւասարութեան եւ ազատ ապագայի սեղանին առջեւ։

Մէկ խօսքով, ահա՛ հայ տրիբուն մը, որ անձայն, անշահախնդիր, անփառամոլ գործեց եւ կը գործէ անխոնջ մեղի համար։ Իր կեանքն ու գործունէութիւնը՝ «ազգանուէր» անձնասիրութիւնը սրբագործող դաս մը պիտի ըլլայ ամենուս, իսկ իր անձը՝ պաշտումի առարկայ եւ օրինակ «գերազանցապէս»։ Ուրեմն, յարգա՛նք ու յաջողութիւն այդ համեստ հերոսին՝ այսուհետեւ ալ եւ մինչեւ ի կարգին միւս մերազն երեսփոխաններն ալ պիտի պատկերացնենք համառօտակի՝ երբ լաւ ծանօթանանք իրենց հետ։

⁂ Քանի մը օրեր առաջ, մայրաքաղաքիս թերթերէն մէկուն խմբագրատունը կը հանդիպիմ։ Հոն եկած էին ներկայ տողերը գրողը. ազգ. երեսփոխաններէն ամենէն ազատախօս եւ յառաջամարտներէն՝ Տիար Միրզա Մսըրեանը եւ «Ցաճախապատում» Հորոնդ Անցողակի կերպով, ազգային կարգ մը ընթացիկ խնդիրներու վրայ վիճաբանուց։ Օրմանեանի հաշուական հարցը ամենէն աւելի ծեծուեցաւ թեր ու դէմ առարկաններով. խօսակցութիւնը կնքող նախադասութիւնը սա եղաւ թէ «Երբ Օրմանեան հաշիւ տալ կը պնդէ, կը խնդրէ, կը պոռայ, գիտնալու է թէ՝ մէջէն մաքուր ելնելուն վստահ է»։ Կարելի է, բայց հաշիւ տալն եւ համոզուիլ սոփեստական հարկ է. այդ բանին յապաղումը անհոգութիւն է ըստ մեզ։ Մեր ըսելիքէն չշեղելու համար կը յայտնեմ, խմբագրատունէն դուրս ելած ատենս կը հանդիպիմ՝ ան գիս չի ճանչցաւ, բայց ես զինքը ճանչցայ՝ հինով ու նորով խմորուած գրագէտ Ց. Մըմըրեան էֆէնտին։ Երկուստեք կը ծանօթանանք. անկիւ քիչ մը սրամտած կ'ըսէի, վասն զի քանի մը վայրկեան առաջ Հորոյին հետ փոքրիկ վէճ մը կունենայ այս վերջինին կողմէն սխալ հասկացողութեան մը պատճառաւ. պէտք է ըսել թէ՝ իրաւունքը Մըմըրեանինն էր եւ Հորոն շատ «դիտումնաւոր»ութիւն կ'ընէր, ըստ իր պարի սովորութեան, որով իր վարկը կորսնցուցած է շա՛տ շատերու քով։

⁂ Մըմըրեան էֆ. ուրկէ՛ ուր, քաղաքական կացութեան վրայ կարծիքս կը հարցնէ եւ Պոսնիա-Հերսեկի ու Պուլկարիոյ անկախ ակիկամութեան պատճառու ծագելիք պատերազմի մը ո՛րչափ հաւանականութիւն ունենալը կուզէ իմանալ. իսկ ես գուցէ առաջին անգամ, դիւանագէտի հովեր առած՝ Նրբաէն ալ միասին խառնելով կը յայտնեմ որ այս երկու հողաբաժիններու միացումը եւ Պուլկարական Զարին անկախութիւնը վերջնականապէս կատարուած — թեեւ անարդար — իրողութիւններ են. վասն զի զանոնք ետ առնելու համար՝ մեր զէնքէն զատ ուրիշ միջոց չունինք. իսկ զէնք շարժելու համար ալ՝ յիմարական փառասիրութիւններ պէտք չէ ատծենք գէթ առայժմ. հապա գնացածը մէկդի՝ ու մնացածը ամբողջ եւ անձեռնմխելի

ԹԵՐԹՕՆ «ՄԱՆԶՈՒՄԷ»-Ի — ՕՄՓԱՍ ԲԻՒՓԱՍ

(143)

ԲԱՆՏԷ ԲԱՆՏ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԻԱ.

—Ընկերնե՛ր, յայտարարեց Ներկաներուն, լուրը շատ ստոյգ է, Բ. Դուռը կրնայ հրամայած ըլլալ Սալիհի պաշտօնանկումը, ատոր տարակոյս չկայ, կառավարութեան ղեկը գիտէ՞ք որո՛ւ յանձնուած է. Քեամիլ փաշայի պէս լուսամիտ, ազատական նախարարի մը, որ թէեւ ծեր, իր եւրոպական, յառաջդիմասէր գաղափարներով, կը պատկանի Նոր սերունդին. եթէ երբեք կարելի ըլլայ կազմել Նոր Թուրքիա մը, անտարակոյս ի՛նքը պիտի ըլլայ անոր վարիչը. Մեծ Եպարքոս Քեամիլ փաշան, սոխկայ գաղտնիք մը չէ, Բրիտանական քաղաքականութեան ջերմ յարող մըն է, ունի իր կուսակցութիւնը, որ բաւական զօրաւոր է կ'ըսուի ու ազդեցիկ։

—Չէ՞ք յիշեր, ընդմիջեց Տ. Ղեւոնդ, դեռ քանի՛ ամիս անցաւ, Չէրագի «Լ'Արմէնի»ն չէ՞ր գրած. Քեամիլ փաշան ինքը չէ՞ր որ զգացուց թէ հասած էր պատեհ ժամանակը վճռական քայլի մը, վերջ մը դնելու երկրին քայքայման. ինքը չէ՞ր որ Սուլթանին երեսին պոռաց իր շրջապատին, անարգ լրտեսներու բանակին, աւազակներու կազմակերպուած ընկերութեան խաղքութիւնը. ինքը չէ՞ր որ մատնանշեց պալատորեարը, կաշառակուրծ, անբարոյական ու արիւնարբու կամարիլան, իբրեւ թշնամի հայրենիքի պատիւին ու կենսական շահերուն։

—Այո՛, այո՛, յարեց Երիտասարդը, հիմակուան Մեծ Եպարքոսը՝ մեր հայկական դատին արդարութիւնը կը խոստովանի։ Անցեալները Բարիզի «Թան» օրաթերթը կը գրէր. Սուլթանին զգացուցեր է հայկական նահանգներուն մէջ խոստացուած բարենորոգումները շուտով, առանց այլեւս յապաղման գործադրելու հրամայական պահանջը, խուսափելու համար եւրոպական աղետաբեր միջամտութենէ մը, որուն անխուսափելի ըլլալը յայտարարեր է Եըլտըզ գումարուած Նախարարներու Ժողովին մէջ, Սուլթանին ներկայութեանը։

Ժողովականները լարուած ուշադրութեամբ մը կը լափէին Երիտասարդին խօսքերը, որոնց մէջ մի բառը խորունկ տպաւորութիւն մը կը գործէր։

—Մոռցա՞ք, ըսաւ Մուրատեան Ցարութիւն էֆէնտին, որ մինչեւ այն ատեն լռութիւն կը պահէր, անկիւն մը առղուորուած, մոռցա՞ք, ընկերնե՛ր, տասը տարի առաջ, Գապիկ իշխանին ապստամբութեան տարին, Քեամիլ փաշան Զէյթունի չեկա՞ւ կայսերական քննիչներէն առաջ, չէ՞ք յիշեր, Հալէպի անգլիական հիւպատոս Հէնտըրսէնի հետ, որուն ընկերացած էի ե՛ս ալ, թարգմանի պաշտօնով.

Երիտասարդը, Մուրատեանի այս յայտարարութենէն ցնցուած, առաջ նետուեցաւ ու ընդմիջեց.

—Այո՛, ըսաւ, տենդոտ ու խանդոտ շարժուձեւով մը, ողբացեալ Գապիկ իշխանէ՛ն իմացած եմ. Քեամիլ փաշան մեր Զէյթունի անկեղծ ու ճշմարիտ բարեկամներէ՛ն է. այն Թուականէն արդէն ցոյց տուած է իր վրայ ազատամիտ ու հայասէր պետական մարդու մը բարձր արժանիքները։

—Բայց, ընկերնե՛ր, խօսեցաւ նորէն Սամուէլեան Սարգիս էֆէնտին, մէ՛կ ծաղկով գարուն չի՛ գար, կ'ըսէ Թուրք առածը, մէ՛կ Քեամիլ փաշայով չի՛ փրկուիր հայրենիքը. ան՝ մղոններով հեռու, ծովերով զատուած, մայրաքաղա՛քը կ'ապրի, իսկ մենք, հոս, Թուրքիոյ հեռաւոր անկիւններէն մէկուն մէջ. մեր ճակատագիրը դժբաղդաբար, Հալէպի կուսակալին, Արիֆ փաշային կամայականութեա՛նը կապուած է, հոս հարկ չիկայ կրկնելու արդէն ապացուցուած իրողութիւն մը. Արիֆ փաշան Սալիհի պաշտպանը չէ՞, այսօր Բ. Դուռը պաշտօնանկ կ'ընէ, վաղը Արիֆ փաշան վերահաստատել կուտայ զինքը պաշտօնին մէջ, ասոր ի՞նչ կ'ըսէք։

—Այո՛, յարեց Երիտասարդը, ես կը ձայնակցիմ ընկեր Սարգիսի, վաղը կրնայ հակառակ հրաման մը հանիլ Հալէպէն, հիմակուընէ՛ պէտք է ձեռք առնենք կանխարգել միջոցները…

—Ընկերնե՛ր, ըսաւ Տէր Ղեւոնդ, ինչո՞ւ այսչափ յուսահատ ըլլանք, մենք հիմայ ձեռքերնիս ունինք զէնք մը, Տ. Կարապետ Սրբազանին հեռագիրը, Սալիհ փաշային պաշտօնանկումը ծանուցանող, տարակոյս չիկայ թէ՝ այդ հեռագրին յարեւնմանը հաղորդուած է նաեւ Հալէպի կուսակալին, Զէյթունի Քննիչ Յանձնաժողովի Նախագահին, և Թերեւս Սալիհ փաշայի՛ն ալ. մեր Պատրիարքը լաւ կը ճանչնանք, Արմաշի վանքին շրջափակին մէջ մեծցած, յեղափոխական ու կղերական խմորով սնած, վախկոտ պահպանողակա՛ն մըն է, կարելի՞ է որ յանդգնած ըլլայ քաշելու այդպիսի հեռագիր մը, եթէ լուրը՝ Եըլտըզէն ու Բ. Դռնէն պաշտօնապէս հաղորդուած չըլլայ իրեն. հետեւաբար, Սալիհ փաշան պաշտօնէ ինկած է, սոխկա իրականութի՛ւն մըն է. չե՞նք կրնար ուրեմն օգտուիլ ատկէ։

—Ի՞նչպէս, ընդմիջեց Երիտասարդը։

—Ցայտնի է թէ, շարունակեց քահանան, Տ. Կարապետ Սրբազանը պիտի ցոյց տայ հեռագիրը Զէյթունի աւագանիին. ինչո՞ւ չխորհեցանք մեր գրկած սուրհանդակներուն յանձնել նաեւ շնորհակալութեան գիր մը, Մեծ-Եպարքոսին ուղղուած, Սալիհի պաշտօնանկման համար, եւ միեւնոյն ժամանակ բողոքագիր մը, Հալէպի կուսակալ Արիֆ փաշային դէմ, ամբաստանելով զայն իբրեւ դրդապատճառ վերջին տխուր դէպքերուն ու իբրեւ հեղինակ Զէյթունի մանուկներուն Թունաւորման ելլն։ Այս կերպով չէ՞ի՞նք կրնար առնել առաջքը մեր ընկեր Սամուէլեանի մատնացոյց ըրած ձախորդ հաւանականութեան, չէ՞ի՞նք կրնար արգիլած ըլլալ Սալիհի վերահաստատուիլը, միեւնոյն ատեն վիժեցուցած ըլլալ Արիֆ փաշային մեքենայութիւնները։

Տ. Ղեւոնդ Տէր Նահապետեանի խորհուրդը գործնական էր, բոլոր ժողովականները հաւանութիւն ու համաձայնութիւն յայտնեցին եւ նոյն նիստին մէջ որոշուեցաւ ուրիշ երկու սուրհանդակներ հանել Զէյթուն նոյն գիշերը։ Ասոր, երկու գրութիւնները խմբագրուեցան. մէկը՝ Տ. Կարապետ Սրբազանին կողմէն շնորհակալութիւններ՝ ուղղուած Մեծ. Եպարքոսին, Սալիհի պաշտօնանկումը հրամայած ըլլալուն համար, իսկ երկրորդը՝ Զէյթունի եկեղեցական ու աշխարհական պետերուն ու կարեւոր ազգայիններուն կողմէն ստորագրելի բողոք-հեռագիր մը՝ դարձեալ Քեամիլ փաշային ուղղուած, որով կ'ամբաստանուէր Հալէպի կուսակալ Արիֆ փաշան իբրեւ դրդապատճառ Զէյթունի վերջին տխուր դէպքերուն ու իբրեւ հեղինակ Զէյթունի հինգ հարիւր յիսունուչորս տղեկներուն Թունաւոր պատուաստով բնաջնջման։

Երկու սուրհանդակները, Հնչակեան կրակ ու բոց զինուորներ, որոնք առաջուընէ կանչուած, դուրսը կը սպասէին, առացան Երիտասարդին ձեռքէն ծրարները, ուրիշ կարեւոր հրահանգներու հետ, եւ մեկնեցան նոյն գիշերը դէպ ի Զէյթուն։

Ժողովականներէն անոնք որ կը բնակէին Տ. Ղեւոնդի բնակարանին մօտակայքը, դուրս ելան մէկիկ մէկիկ ու վերադարձան իրենց տուները։ Հոն մնացին միայն Սամուէլեան ու Երիտասարդը. առաջինը՝ Քիւմպէթի հայ թաղէն էր ու չէր կրնար գիշերուան այդ առաջացած պահուն անցնիլ մութ ու նեղ փողոցներէ, որոնք յաճախուած էին գիշերաշրջիկ, կասկածելի Թուրքերէ. իսկ Երիտասարդը, թէեւ Տ. Ղեւոնդի դրացի, ասոր սափրման վրայ մնաց ու հոն անցուց գիշերը։ Այս երեք ժողովականները հսկեցին մինչեւ առտու, յաջորդաբար լաւատես ու յոռետես ենթադրութիւններով վարդագոյն կամ սեպաթոյր տեսնելով ազգային հորիզոնը։

(Շարունակելի)

ընելու իմաստութիւնն ու անձնազոհութիւնն ունենանք՝ մենք համայն Օսմանցիներս։ Եւ որպէսզի, գոնէ այսուհետեւ մեր երկրին քաղաքական անբաժանելիութիւնն ու արժանապատուութիւնը անվթար պահենք, անհրաժեշտ պէ՛տք է ուրանքներս համար —ո՛չ կառավարական— այլ ժողովրդական «պօյքօթաժ»ը շարունակել եւ Ցունաստանի ու Աւստրիոյ միլիոններուն վնասներ հասցնելէ վերջն ալ, մէկ երկու հարիւրեակ միլիոններու —իբր հողավարձ— առացումը հազիւ գոհանանք։ Երանի՛ թէ մեր կառավարութեան ղեկավարները դիւանագիտական ձեռքերնին ինկած այս առիթէն օգուտ արտադրել հանրային ազգային գանձին ի հաշիւ։

Կարծէքիս յայտնութիւնը յառաջ տանելով կ'ըսեմ մեր Մեծարգոյին. «առ այժմ այս երեք խնդիրներուն համար պատահականութիւնն երբեք հաւանական չէ, այլ ըլլալիքը շատ շատ վրան յաճախ խօսուած միջազգային դեսպանախորհուրդը, եթէ մինչեւ այն ատեն հարկ տեսնուի — պիտի գումարուի եւ կէս մը ալ իրենց՝ տէրութիւններու՝ հաճութեամբ եղած այդ խլրտումները պաշտօնապէս պիտի վաւերացուին։ Ասոր ալ, կ'ըսենք, դիւանագիտութեանց դիմակին տակ եղած աշխարհահռչակ անձնապաշտութիւն, որուն ղեկավարողները վախմաշութ գնացաններ եւ հանդիսատեսներն ալ հզօր ու «Մեծ տէրութիւնները»։ Ու այսպէսով, ա՛յս արարուածն ալ պիտի փակուի։

∴ Մէկ կողմէն, կէս պաշտօնապէս կը հերքուի, միւս կողմէն հաստատօրէն կը տարածայնուի թէ, Բրիտանական վեհանձն ազգին վեհանձն թագաւորն Եդուարտ Է. մօտերս Եւրոպական քանի մը արքունիքը հանդիպելէն ետքը՝ Պոլիս ալ պիտի այցելէ։ Այս ուրախաբեր լուրը ստոյգ թէ սխալ —սկաւայ կ'ստիպէ մեզ՝ Քեռիին՝ Եդուարդ Է.ին եւ իր քեռորդին՝ Վիլհէլմ Բ.ին այցելութեան պատճառներուն տարբերութիւնը՝ պարզել ու պախարակել։

Ցայտնի է թէ, 1896ի հայկական աղէկտուր ջարդերէն անմիջապէս վերջը, Վիլհէլմ Բ. վազեց եկաւ Պոլիս դեռ չը չորցած ճապաղիքներուս վրայէն քալելով։ Ա՛ն, սակայն, հանդիսատ խղճով ու ախորժով վայելեց այն ոճրային ընդունելութիւնը, որուն համար ժողովուրդին մանաւանդ հայուն կեանքէն ու կամքէն, պատուէն, հացէն ու լացէն խլուած կողոպուտովը դիզուած միլիոններ շռայլուեցան։ Անոնցմով սարքուած խնջոյքներն ըմբոշխնեց քրիստոնեայ վեհապետը՝ իր սրտակից բարեկամին՝ Վեհափառ Սուլթանին պարգեւատու ողջագուրումներովը։ Ա՛յդ վայրկեանին «Մեծ եղեռնը» սրբագործուած, իսկ Աստուածային արդարութիւնն անահար գարշապղծուած էր։ Անշո՛ւշտ, անաչառ պատմութիւնը պիտի արձանագրէ այդ անհաւոր իրականութիւնը, որուն ականատես եղաւ ո՛չ միայն Պոլիս ու Պոլսեցին, այլ եւ Գաղեստինն ու հոն մարմնացող «Եհովան»։

Վասն զի, բարեպաշտ՛.՛ Վիլհէլմ ուխտատեղնաց եղաւ մարգարէածին երկիրը եւ մինչեւ հոն գտած յաղթական հիւրասիրութեանը համար գոհացաւ Սիոնի ամենակալին առջեւ։ Հայոց վանքն ալ այցելեց եւ այդ պահուն տեղի ունեցած միջադէպ մը յիշել կարժէ։

Կայսրն ու Կայսրուհին Ս. Յակոբայ մենաստանին թանկագին ու հին նշխարները աչքէ անցուցած ատեննին Կայսրուհւոյն ուշադրութիւնը կը գրաւէ ոսկի գանակներով նրբութեամբ բանուած մետաքսեայ ձեռագործ կտոր մը, զոր ձեռքէն ձգելու «գըյմէ» չէր ըներ։ Ցարութիւն Պատրիարքը, որ իր հիւրերուն քով կը գտնուէր, Կայսրուհւոյն այս աչքադարկ յափշտակումէն անճրկած կ'ըսէ. «Վեհափայլ Տէր, կ'երեւի թէ այդ կտորը հաճելի երեւցաւ Ձեզի, ընդունեցէ՛ք զայն, խնդրեմ»։ Եւ խնդիրքը կատարուելով՝ կնոջական շնորհալի ժպիտով մը փոխարինուեցաւ։ Շատ հաւանական է որ Կայսրն ալ իր տիկնոջ ուրախութենէն ազդուած, վանքէն զատուած վայրկենին իր թիկնապահներէն մէկուն դառնալով կը մեղմէ ըսելով. «Ես Հայերը քաղաքավարութենէ զուրկ ցեղ մը կը կարծէ՛, մինչդեռ բաւական կրթեալ մարդիկ են եղեր անոնք»։ Հո՛ս ալ Յուդային եւ անոր առած արենագին արծաթն ու տուած համբոյրը կը մտաբերեմ նողկանքով։

Ի՜նչ անդնդային տարբերութիւն, սակայն, Եդուարդի գալստեան մէջ։ Առաջինն եկած է բռնապետութիւնն ու անոր գործած եղեռնը քաջալերելու. երկրորդը պիտի գայ ազատագրութիւնն ու անոր ազատ որդիները խրախուսելու, ողջունելու։ Ուրեմն, թո՛ղ գայ հազար բարով, ու երթայ այնչափ խերով. մեր խանդավառ սրտերն իրեն առջեւ բաց են միշտ։

∴ Անկողմնակալութեան հաւատարիմ մնալու հաստատամտութեամբ, հատու դիտողութիւն մը կը հասցնենք նոր եղած վարչական զեղծումի մը դէմ։ Նախորդ Պատրիարքին վրայ ծանրացած կարգ մը ամբաստանութիւններէն մէկն ալ՝ Նպաստի համար հաւաքած դրամներուն պատկանեալ տեղը չհասցնելու պարագան էր, ըստ որում, Վանի, Սասնոյ կամ Զէյթունի դրամէն կարօտ ուսուցիչի մը, այրի կնոջ մը եւ կամ ազգ. հաստատութեան մը մաս կը հանէ եղեր եւն. եւն., անշուշտ իր բաժինն ալ չմոռնալով։ Այդ աղէ՛կ, բայց ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ անցեալ օր (Դեկտ. 30) պատր. պաշտօնէից տարեգլխոյ ամսականները տալու մար, 500 ոսկի կ'առնուի — բացարձակապէս «կարօտելոց եւ սովելոց» յառաջացեալ Նպաստից ստուէկէն—իբրեւ փոխ եւ ապագային վերադարձնելու պայմանով։ Այս պարագան այնչափ ճիշդ է, որչափ զայն գաղտնի պահելու ջանքերը շատ եղած են։

Անզիրէն սովածութեան դարման խնդրող յուսահատական հեռագիրներ հաց կը մուրան, ազգին՝ այս անհարկի իրաւադրկութիւնը կ'ըլլայ։ 500 ոսկիով քանի մը հազար գաւառի կարօտներուն անօթի ստամոքսներն ամոքուած կ'ըլլային գոնէ Կաղանդի եւ Ծնունդի տօնական օրերուն, իրեն վիշտը կարծես աւելի զգալի եւ ազդեցիկ կ'ըլլայ՝ ինչպէս ուրախութիւնը։

Պատրիարքարանի պաշտօնէից համար ուրիշ տեղէ փոխառութիւն ընել հարկ էր, քանի որ «Նպաստից» Սնտուկը փոխառութեան «պանքա» մը չէ, այլ զուտ եւ «անմիջական» բարեգործութիւն հայթայթող աղբիւր մը։ Այս պարագային մէջ, այդ յոռի գաղափարը յղացողը՝ զայն գործադրողը, այդ դրամի առնող ու տուողները հաւասարապէս իրաւազանցներ կը համարուին։ Այդ զեղծարարութեան միակ դարմանն է՝ 500 ոսկիին շուտով Սնտուկը վերադարձուիլը՝ բուն Նպաստակին գործածուիլը՝ առանց այլ եւ այլի։

ՀԵԹՈՒՄ

«ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ»Ի Պ'ՏԱՍԽԱՆ ՄԸ

«Բիւզանդիոն»ի Գ. Արտօնատէրը Պոլսոյ Պատր. տեղապահութեան՝ եւ պատրիարքութեան արժանաւորի եւ ոչ արժանաւորներու մասին տեսութիւն մը ըրած էր, ուր Նիկոմիդիոյ բազմարդիւն Առաջնորդ Ս. Հօր վրայ կարգ մը անտեղի զըրպարտութիւններ ըրած էր թշնամալից բառերով։

Գ. Քէչեան նախ մեղանչած էր իբր լրագրողի նուիրական պարտականութեան դէմ, հրապարակագրողի մը պարտքն է անկողմնակալ եւ անշահախնդիր ըլլալ ՚՚ եւ Ազգային խնդրոյ մէջ։ Այլ է իր սաած լուրը նոյնութեամբ հրատարակել, որ ժամանակ պատասխանատուութիւնը լըրատուին կը պատկանի։ Իսկ երբ լրագրի մը արտօնատէրը այդ տեսակ թերութեանց մէջ գտնուի, կարծեմ ներելի չէ երբեք քանզի ի մէջ այլոց ըսած է, «Ցովակիմեան Սրբազան Նիկոմիդիոյ առաջնորդը հին ըէժիմի մարդ է»։

Ի՞նչ ըսել կ'ուզէ Գ. Քէչեան, «հին ըէժիմի մարդ է» ըսելով. ի՞նչ տեսակ, եւ ո՞ր ժամանակ ազգավնաս խաֆիէական մէկ արարքը տեսնուած եւ հալածուած է, կարո՞ղ է ապացուցանել։ Կ'ըսէ «ոտքին մէկը Կայս. Պալատն էր». եթէ ոտքին մէկը Կայս. Պալատն էր, ապա ուրեմն երկու ոտքն ալ իր քաղաքի կառավարչատունէն դուրս հանելու չէր։

Բայց ընդհակառակն տարեդարձի եւ պայրամի օրերուն իսկ շատ քիչ անգամներ պատահած է որ գաւառագլուխ գըտնուելով Կառավարիչ Պէյին եւ այլոց շնորհաւորութեան գացած ըլլայ. ըսածիս վկայ են բոլոր Նիկոմիդիացիք։ Գ. Քէչեանը թող ձեռքը խղճին վրայ դնէր, եւ անգամ մը գրածը աչքէ անցընելէ յետոյ գրաշարին տար։

Ատաբազարէն ձերբակալեալ կարգ մը երիտասարդներու անմեղութեան մասին քանիցս գրած էր ժամանակի պատրիարք Օրմանեանին, եւ անոր «լաաթիկլի» պատասխաններուն այլեւս չկրնալով համբերել, ամէն վտանգ աչքին առած, եւ ճանապարհածախսը փոխառութեամբ ճարած, Կայս. պալատ դիմած է, եւ անոնց անմեղութիւնը հաստատելով բանտէ ազատել յաջողած է։

Ցետոյ ներկայացած է Օրմանեանին. սա՛ կ'ըսէ.— «Սրբազան եղբայր, ձերբակալեալ երիտասարդներուն ազատութեան համար պիտի աշխատիմ սօս ժամանակէն փրկելու. . . .»։ Ստեփաննոս Սրբազան կը պատասխանէ. — «Շնորհակալ եմ Սրբազան, մի՛ հոգնիք, որովհետեւ երիտասարդները արդէն դէպ իրենց հայրենիք ճամբու դրած եմ, եւ ես եկած եմ միայն Ձեզի լուր տալու»։

Ահա այն այն ժամանակ լի ցասմամբ եղածը իրեն անպատուութիւն համարելով Օրմանեան սկսաւ այնուհետեւ յայտ յանդիման թշնամօրար վարուիլ մեր սիրեցեալ Առաջնորդին հետ։

Եւ այդ ժամանակին Օրմանեանականք ալ ձայնակից եղան թէ՝ Ստեփաննոս Սրբազան ինքն իր գլխուն պալատ կ'երթայ, առանց պատրիարքին իմաց տալու։ Հարկաւ Քէչեան Օրմանեանին ալ բերանն է։

Եղելութիւնը այս է Գ. Քէչեան, ոչ թէ Ձեր ըսածին պէս ուզած ժամանակը կ'երթար։

Այս տողերը գրած պահուս միտքս կուգայ գեղջկական սա առածը «քէչիէ ճան՝ դասապա եաղ»։

Նիկոմիդիոյ վիճակի ժողովուրդը, իր հոգիին չափ սիրած Առաջնորդը ձեռքէ փախցնելու կարելիութեան մտատանջութիւնը ունի, միւս կողմէն Քէչեան ալ (ոչ իւղոտ) Ստեփաննոս Արքեպիսկոպոսը տեղապահ եւ յետոյ թերեւս պատրիարք կ'ըլլայ ըսելով փորի ցաւ ունի եղեր. ո՛չ, ո՛չ, Գ. Քէչեան փորդ չը ցաւի, Վիճակիս 80.000 ժողովուրդին 79,000ը գոհ չ'է, եւ չի փափաքիր որ իր Առաջնորդը Տեղապահ կամ Պատրիարք ըլլայ։ Եթէ իմ ըսածիս հակառակը ըլլար, մինչեւ այսօր հարիւրէն աւելի բողոքներ պիտի տեղար ձեր գլխուն։ Նախ որ մենք լսած եւ տեսած ալ ենք, կարգ մը «նոր ըէժիմ»ի վարդապետներուն վարքը բարքը, եւ այդ երկիւղը եւ սոսկումը ունինք թէ՝ մի գուցէ, երբ մեր Առաջնորդը պատրիարք ըլլայ, մեր գլխուն փորձանք գայ «նոր ըէժիմ»ի վարդապետ մը, ինչպէս շատ մը Վիճակներու պատահած է։

Եւ չենք ուզեր որ մեր ամբոխը եւ բազմարդիւն Ս. Առաջնորդը՝ երեսուն եւ հինգ երկա՛ր տարիներու վաստակովը (ըստ Ցարութիւն Պատրիարքի) Պոլսոյ փշալից աթոռին վրայ կորսնցնէ։

Ըստ որում անարժանաբար խրատ կուտամ ձեզ, ով Գ. Քէչեան՝ որ կամ ձեր ըսածները հրապարակաւ ապացուցանէք, ինչ որ անկարելի է, կամ հրապարակաւ խոստովանիք ձեր գործած մեծ սխալը, վասն զի եղէք որ Ն. Սրբազնութիւնը նեղելով պիտի օրհնէ զձեզ, որպէսզի անգամ մը եւս այդպիսի մեծ սխալներ չը գործէք։

Մնամ աղօթարար
Ե. ՔՀ. Տ. ՎՐԹԱՆԷՍԵԱՆ

Մերտէկէօզ, 909 Ցնվր. 12

ԱԶԳԱՅԻՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ազգային ընդհանուր Ժողովը վերջին անգամ եւս մեծամասնութիւն՝ 71 հոգի ներկայ չունեցաւ։

Սա օրուայ չարիքը՝ եւ մեծագոյն չարիքներէն մէկն է։

Այս չարիքը դարմանելու համար, առաջարկողներ կան վերադառնալ Ներքին կանոնագրի տրամադրութեան եւ 36 ձայնով կայացնել որոշումներ։

Այս առաջարկը եւ նրա քննութեան համաձայնուիլը նոյնքան չարիք է՝ որքան մեծամասնութիւն չգոյանալը։

Ցանկալի է լաւատես լինել եւ ենթադրել՝ որ այդ առաջարկը անողներ՝ այդ առաջարկը անելով, նպատակ ունին միայն Ազգ. Ժողովը անգործունէութեան մատնուելուց ազատել։

Ցիշեցնում են որ անցեալումն էլ այս անտանելի վիճակը տիրել է, եւ առաջարկուած ձեւով միայն դարման գտել են։

Բայց դա դարման չէ՛, այլ ընդհատակը ցաւը, վէրքը խորացնել է։

Այդ վտանգաւոր առաջարկը անողների մէջ կան նաեւ փաստաբաններ՝ որոնք գոնեա՛ պիտի գիտենային որ Ընդ. Ժողովը այդպիսի որոշում կայացնել եւ իրագործել չի կարող, որովհետեւ իւր իրաւասութեան սահմանից դուրս է։

Երբ մի օրէնք բացարձակ է, մանաւանդ արգիլող է, մինչեւ որ այդ օրէնքը չը ջնջուի, չը բարեփոխուի, նրա հակառակ որոշում կայացնելը, արգիլուածի հակառակ գործելը ո՛չ միայն իրաւասութեան սահմանից դուրս է՝ այլ եւ զեղծում է, եւ ամէն մի զեղծում պատասխանատուութիւն է հրաւիրում։

Ազգ. Սահմանադրութիւնը Պետական օրինաց չարքումն է. ո՛չ միայն Ազգային՝ այլ եւ Պետական օրէնք է։

Ազգ. Ժողովը՝ իբրեւ օրէնսդիր ժողով, կարող է կանոններ սահմանել մի միայն Պետական օրէնքի՝ Սահմանադրութեան տրամադրութեանց չը հակասելու պայմանով։

Ազգ. Ժողովը կարող է եւ Ազգ. Սահմանադրութեան վերաքննութիւնը կատարել, բարեփոխել այս կամ այն տրամադրութիւնը, բայց այդ վերաքննութեան արդիւնքը, բարեփոխութիւնները կարենալ իրագործելու համար, անհրաժեշտ է որ փոփոխուած, բարեփոխուած, առաջարկուած յօդուածը, յօդուածները օրէնքի ուժ ստանան, այսինքն օրինական կարգով Պետական վաւերացման ենթարկուին։

Ազգային Սահմանադրութիւնը ազգային եւ պետական փոխադարձ համաձայնութեամբ կազմուել ու օրէնսդրական կարգով օրէնքի ուժ ստացել, նրա վերաքննութիւնն ու բարեփոխութիւնն էլ նոյն կարգով միայն կարող է լինել։

Ազգ. Սահմանադրութեան 59րդ յօդուածը ասում է. «Ընդհանուր Ժողովը նիստ չկրնար ընել՝ մինչեւ որ անդամոց մեծագոյն մասը՝ այսինքն գոնէ 71 հոգի ներկայ չըլլայ»։

Արդ, այս բացարձակ տրամադրութեան, բացարձակ արգելքի տակ, ո՞ր Ազգ. Երեսփոխանն է, ո՞ր ազգային ժողովն է՝ որ իրան իրաւունք կարող է համարել միմինակ հակառակը որոշել եւ գործադրութեան դնել։

Ես չեմ կանգ առնում այն հարցի մասին՝ թէ որքա՞ն իսկապէս անհրաժեշտութիւն կայ օրէնքի այդ յօդուածը, նրա այդ բացարձակ տրամադրութիւնը փոփոխութեան ենթարկելու։

Ես ուշադրութիւն եմ հրաւիրում, մատնանշում եմ այն վտանգի վրայ՝ որ կարող է առաջանալ օրէնքի բացարձակ արգելքի հակառակ որոշումով ու գործադրութիւնով։

Մենք այն ժողովուրդն ենք՝ որ ամէնից աւելի պէտք ունինք օրէնքին պըլլուելու, փարելու, յարգելու եւ յարգել տալու։

Օրէնքի ոգիից, բացարձակ տրամադրութիւնից ամէն մի խուսափում, ամէն մի հակառակ քայլ մեր կողմից իրաւունք կը տայ եւ միւս կողմին նոյնպէս վարուելու, ի հարկին մեզ պատասխանատուութեան ենթարկելու, նրա անտեսութիւնները, զանցառութիւնները մեր օրինակներով հերքելու եւ չեզոքացնելու։ Ահա՛ այս է վտանգի խոշոր մասը։

Մեր Ազգ. Սահմանադրութիւնը՝ իր բոլոր թերութիւններով հանդերձ, այնքան թանկագին է, նուիրական է, որ մեր կողմից այդպիսի վտանգի առիթ, պատրուակ, օրինակ տալ համազօր է՝ թէկուզ անգիտակցաբար, ազգային դաւաճանութեան։

Եթէ ազգային մարմինները, ժողովները օրէնքի հակառակ ո՛ւ եւ է որոշում կայացնեն, Պատրիարքը՝ իբրեւ պատասխանատու պետութեան առաջ, իրաւունք եւ պարտականութիւն ունի արգիլելու, մինչեւ անգամ որոշումը կայացնող մարմինը լուծելու՝ եթէ ազդարարութեանց չի ենթարկուի յանցաւորը։

Ներքին կանոնագրի խմբագիրները՝ այս ամէնը քաջ իմանալով է անշուշտ որ 36 որոշող ձայնի պարտաւորեցուցիչ լինելը չջնջել են, որովհետեւ դա ո՛չ միայն չի հակասում 5րդ յօդուածին, այլ մանաւանդ ամրապնդում է այն տրամադրական հետեւողութեամբ՝ որ 36ը 71ի կէսից մէկ աւելի մեծամասնութիւնն է։

Եթէ այսպէս իսկ չլինէր, ո՛չ մի Ներքին կանոնագրի տրամադրութիւն չի կարող գործադրելի լինել՝ եթէ նա հակասում է օրէնքի բացարձակ տրամադրութեանն ու արգելքին։

Ի՞նչ անել ուրեմն, թողե՞լ որ օրէնքի այդ կամքի համար Ազգ. Ժողովը անգործութեան, կենսական հարցեր երեսի վրայ մնալու դատապարտուի, քանի որ 71 հոգի ներկայ գտնել դժուար է լինում՝ եթէ ո՛չ անկարելի։

Ո՛չ, այդպիսի թոյլտուութիւն անհնար է։

Բայց 71 հոգի ներկայ չլինելն էլ օրինական մի զանցառութիւն լինելով, մի օրինազանցութիւն մի այլ օրինազանցութեամբ չի կարող դարմանուիլ։

Դարմանը միայն օրէնքի յարգանքի մէջն է։

Օրէնքի յարգանքը զանցառուի պատասխանատուութեամբը միայն կարող է ապահովուել։

Անցեալում, եթէ 55 հոգիով ժողովներ են կազմել, նիստեր են կայացրել, վճիռներ են արձակել, այդ նրա համար՝ որ օրէնքի յարգանք չէ եղել, զանցառուների պատասխանատուութիւն չէ եղել, եւ զանցառուները մի այլ զանցառութիւն են նուիրագործել։

Վերանորոգե՞նք այդ շրջանը։—Երբեք։

Բայց ձգտում, աշխատանք կայ վերանորոգելու։

Ի՞նչ անել։

—Դիմակները վար առնել, պատասխանատուութիւնը սահմանել, հաստատել, պատժել, դատապարտել։

Ամէն մի ցաւ, հիւանդութիւն չի կարող երբեք դարմանուիլ՝ եթէ ճիշդ չախտանիշուի, «դիագնոզ»ը ճշդուած չլինի։

Արդ, որպէսզի դարմանենք մեր ցաւը,—71ի մեծամասնութիւնը չկազմուելու առաջը առնենք, պիտի ճշդել՝ թէ ինչո՞ւ չկազմւում այդ 71ի ներկայութիւնը։

Ազգ. Ժողովի 140 երեսփոխաններից 114ը ընտրուած են ասւում է։

Մի՞թէ ամէն մի ուրբաթ օր 44 երեսփոխան հիւանդ են լինում, ճանապարհորդութեան մէջ են գտնւում։

Մի՞թէ բոլոր բացականները պարտականութիւն են համարում օրը օրին իրանց բացակայութեան պատճառը եւ բացակայութիւնը զեկուցանելու։

Մի՞թէ ամէն մի բացակայի, հիւանդութեան, ճանապարհորդութեան, անձնական գործի պատճառաբանութեան բանաւոր, իրական լինելը ստուգւում է։

Մի՞թէ ստուգւում է՝ թէ ո՞ր երեսփոխան քանի՞ նիստից բացակայում, ո՞ր նիստին ներկայանում. ո՞րպիսի հարցերով չահագրգռւում եւ գալիս է։

Ո՛չ երբեք։

Պատահե՞լ երբէ՛ք՝ որ ո՛չ միայն Ընդհանուր Ժողովը բացակայի մասին կարծիք յայտնած լինի՝ այլ եւ ընտրողները հետամուտ եղած լինէին իրանց ընտրածի պարտաճանաչութեանը, ուղղամտութեանը, հաշիւ պահանջած, պախարակած կամ գնահատած լինէին։

Ո՛չ երբե՛ք։ Մինչեւ այս ամէնը չը լինի, ի՞նչ ապահովութիւն՝ որ վաղը, եթէ մինչեւ իսկ օրէնքը բարեփոխուելով 55ի ներկայութիւնը բաւական համարինք, չը պիտի ստիպուինք մի օր այդ 55ն էլ պակսեցնել։

Ո՞ւր կը հասնի դրա սահմանը, վերջը։ Ի՞նչ անենք։

—Դիւանը թո՛ղ հրապարակութեան տայ ամէն շաբաթ, ամէն մի նիստի յաջորդ օրն իսկ բոլոր բացականների անուններն ու նրանց ամէն մէկի բացակայութեանց թէ յաջորդաբար եւ թէ քանի՛ նիստից յետոյ ընդհատաբար թիւերը, պատճառաբանեալ եւ ո՛չ-պատճառաբանեալ լինելը եւ պատճառաբանութիւնները։

Թող ամէն մէկի բացակայութիւնը, պատճառաբանութիւնը թէ ժողովի, թէ ընտրողների եւ թէ առհասարակ ընդհանրութեան քննադատութեանն ու դատաստանին ենթարկուի։

Թո՛ղ ամէն մի երեսփոխան—չը գիտեմ այս բառը ո՞ր տեղից են գտել, ի՞նչ ստուգաբանութիւն ունի—իմանայ՝ որ ինք ընտրուելով դադարում է անձնական կամքն ու հաճոյքը ունենալուց իւր պարտաւորութեանց մէջ, որ ինք ընտրուելով պարտականութիւն է ստանձնում փոխանորդել, պատգամը ունենալ, իրագործել կամքը իրան ընտրողներին, փոխանորդութիւնը տուողներին, որ ամէն զանցառութիւն այդ փոխանորդութեան՝ փոխանորդական պարտականութեան հրաւիրում է բարոյական եւ նիւթական պատասխանատուութիւն։

Թո՛ղ ամէն մի ընտրուող իմանայ՝ որ եթէ իւր անձնական վիճակ, զբաղումներ եւն. չեն թոյլատրի ճշգիւ, անխափան իրագործել իրա վրայ դրուած պարտականութիւնը, պարտաւոր է նախքան ընտրութիւնը հրաժարուել թեկնածութիւնից, կամ առ առաւելն՝ հրաժարուել ընտրութիւնից անմիջապէս յետոյ, ու տեղի չը տալ ազգային գործերի, կարգերի չփոթութեան, տուժման։

Թո՛ղ հարցուի այն հրաժարող երեսփոխանին՝ որի հրաժարականի եւ կամ բացակայութեանց—նոյն իսկ վարչութեան նիստերից—Թուականը համապատասխանում է ծերակուտական ընտրութեանց ելքին, թէ իր հրաժարման պատճառը ի՞նչ էր եւ երբ ծնունդ առաւ։

Թո՛ղ հարցուի այն երեսփոխան համարուածին՝ թէ ի՞նչպէս է լինում որ պետական ծառայութիւնները, այլ եւ այլ հաւաքումներուն ներկայութիւնը չը խանգարող առօրեական վիճակը հազիւ կարողացել է ներել ամիսների ընթացքում մի քառորդ ժամ Ազգ. պարտականութիւնը կատարելու համար։

Թո՛ղ պահանջուի Օտեաններ, Սէրվիչէններ պարտաճանաչութիւնը, ոգին, թո՛ղ քննադատուի, պախարակուի, վարկաբեկուի դրանց հակառակը։

Թո՛ղ իրագործուի Սէրվիչէնի կտակը «մենք տապալեցինք ամիրայութիւնը, ձեզ է մնում տապալել էֆէնտիութիւնը»։

Եւ դուք կը տեսնէք՝ որ ո՛չ միայն 71ի մեծամասնութիւնը, այլ եւ 114ի ամբողջութիւնը հազիւ երբեք բացակայ ունենայ։

Այժմս էլ ինք իրա մէջ այս քաջութիւնը այս ուղղութիւնը չունեցող Ազգը ո՛չ իրաւունք ունի ուրիշից պահանջելու ուղղութիւն եւ արդարութիւն, օրէնքի յարգանք, եւ ոչ էլ ինք կարող է վերանորոգուել, փրկուել։

Ե. Ե. ՇԱՀՐԻԿԵԱՆ

ԳԻԹԼԻՍԻ ԴԷՊՔԸ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԹԱՐԳՄԱՆԸ՝ ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄՕՏ

Պիթլիսի տեղական գործերուն յայտ իրազեկ անձնաւորութիւն մը, որ պաշտօնական հանգամանք ալ ունի, երէկ այցելեց խմբագրատունս, եւ խօսելով մեզի Պիթլիսի խնդրոյն մասին, անարդար գտաւ կառավարութեան արարքները, տեղւոյն Դաշնակցականներուն նկատմամբ, որոնք, ըսաւ, ո՛չ մէկ ատեն կառավարութեան եւ երկրին վնասող ընթացք մը ունեցած են։ Կառավարութեան այդ ընթացքը եւ խստութիւնները պարզապէս կարելի է մեկնել հակահայ տրամադրութիւններով, զորս կը տածէ յետադէմ եւ խայտառակ ռէժիմ մը Պիթլիսի մէջ։ Գալով Շողիկեան անուն անձին, որմէ Դաշնակցականները իբր թէ դրամ պահանջած ըլլան, իրազեկ անձնաւորութիւնը մեզի տեղեկացուց թէ Շողիկեան ի՛նքն էր որ ազատութեան հռչակումէն ետք հրաւիրեց Դաշնակցականները՝ Մարզպետն ու Արշակը, եւ անոնց բնակութեան յատկացուց իր կալուածներէն մէկը, իրեն համար պատուաբեր համարելով այդ բանը, բայց աւելի ետքը սկսաւ դրամ պահանջել անոնցմէ։

Պիթլիսի անգլիական հիւպատոսարանը փակ մնալուն, Պոլսոյ անգլ. դեսպանատունը չէր կրցած ուղղակի տեղեկութիւն ստանալ Պիթլիսէն։ Այս պատճառաւ դեսպանատան թարգմաններէն մին «Մանզումէ»ի տեղեկութեանց վրայ, ուզելով ստուգել իրողութիւնը, Ներքին գործոց նախարարին այցելեց եւ պատճառը հարցուց։ Նախարարը յայտարարեր է թէ՝ Պիթլիսի մէջ Դաշնակցականները կը զինուին եղեր կառավարութեան դէմ, եւ ասոր համար կատարուած են ձերբակալութիւնները։ Ջենք գիտեր թէ նախարարը համոզո՞ւմով ըրած է այս յայտարարութիւնը, թէ հարկադրուած է ընել՝ օտար դեսպանատան մը թարգմանին առջեւ արդարացնելու համար անհաճ ու անիրաւ արարք մը, թարգմանի մը՝ որ եթէ ոչ այսօր, բայց վաղը կըրնայ ստոյգ տեղեկութիւն մը ունենալ ճշմարտութեան մասին։ Բայց, ամէն պարագայի, իրազեկ անձնաւորութեան մեզի ըրած յայտարարութիւնները ամէն կերպով արժանի են նկատառութեան, եւ երեւան կը հանեն թէ իրողութիւնը ի՛նչ բանի մէջ կը կայանայ։

ՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏ ՄԸ ԲԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

«Ֆիկառօ»ի մէջ հետեւեալը կը կարդանք ուրախութիւնով.—

Եթէ իրաւ է որ «Ազատութեան տաղը այժմ Թուրքիոյ մէջ կ'երգուի «Թասէ—ռուսէլ»ի եղանակով, առկից պէտք չկայ հետեւցնելու թէ Օսմ. երկրին մէջ երաժշտական գրականութիւնը այսքան աղքատացած է, «պարագային համաձայն փոխ առնելու չափ օտար բէքէրթաւօէն։ Հայաստանը մանաւանդ,—ինչպէս ամէն տառապած երկիր,—հայթայթած է արեւելեան ժողովրդական երգերու եւ զրոյցներու ամբողջութեան խիստ հետաքրքրական մեղեդիներ, ուր բացատրուած են երկար ատենէ չհասկցուած այս ժողովուրդին թշուառութիւնները, անձկութիւնները եւ յոյսերը։ Հետաքրքրութիւնը ունեցայ փնտռելու հայ երաժշտական վերջին արտադրութիւնները՝ որոնք ներշնչուած ըլլային քաղաքական դէպքերէն, եւ բաղդը ունեցայ գտնելու հաւաքածոյ մը ժողովրդական երգերու, որուն հեղինակը Մ. Բրօֆ—Գալֆաեան երիտասարդը տաղանդաւոր երաժիշտ մըն է, Վիէնայի ա՛ինսաիր հին աշակերտը։ Իր «հայրենիքի երգը», շինուած հայկական ձեւի մը վրայ, անբաղդատելի թարիչք եւ լայնութիւն ունի։ Ցաւի, վրէժի եւ յոյսի երգ, գրուած է Օսմ. կայսրութեան վրայէն ազատաբար մեծ շունչը չանցած, եւ հետաքրքրական լոյսով մը ի վեր կը հանէ Հայ ժողովուրդին մտաւորականութիւնը։ Այս երգը, ինչպէս պիտի տեսնուի, հերոսական զնայք չունի, արեւելեան մեղեդիէն փոխ կ'առնէ իր կրօնական նկա[...] եւ իր մելամաղձոտ շնորհը։ Եւ ո՛չ է իր ամէնէն քաղցր շնորհը։

ՌԸՆԷ ԼԱՐԱ

Բրօֆ.—Գալֆաեան յայտնի եւ տաղանդաւոր հայ երաժիշտ մըն է, որ Կեդր. վարժարանի սաներէն է եւ 14 տարիէ ի վեր Բարիզ կը գտնուի, հետեւելով երաժշտութեան։ Ժամանակ մը հրատարակած է «Կռունկ» անուն գեղարուեստական հանդէս մը Կոմիտաս վրդ.ի հետ, ուր զբաղած են հայ երաժշտութիւնով։ Բրօֆ.—Գալֆաեան շատ գնահատուած է օտար երաժիշտներէ եւ ինք վարպետ մըն է հայկական երգերու եւ հայ շարականներու եղանակին մասին։

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ հրաւէր ուղղած է ազգ. ուսուցիչներէն Ց. Հինդլեան, Գ. Մալաթեան, Գ. Գավաֆեան, Հ. Խօճասարեան, Ս. Ջաւարեան էֆէնտիներու որ Ուսումն. Խորհրդոյ անդամներէն փաստաբան Գասպարեան էֆ.ի նախագահութեամբ նիստ գումարելով, Կրթական կանոնագրի վերաքննութեան խնդրով զբաղին։ Այս Ցանձնաժողովը Կիրակի օր իր Ա. նիստը գումարեց Բերայի Արհեստանոցին մէջ։

Ցաւալի է որ ազգ. հասարակութիւնը չահագրգռող սաանկ կարեւոր խնդիրներ եւ անոնց շուրջ դարձած խորհրդակցութիւնները պաշտօնապէս չեն ծանուցուիր ժամանակին, եւ ի լրոյ միայն կ'իմացուին։ Այս «Թաքթիք»ը Քաղ. Ժողովէն ծնունդ առաւ որուն կը թուի թէ կ'ուզէ հետեւիլ Ուսումն. Խորհուրդն ալ, միշտ գաղտնի պահելով իրենց որոշումները։ Փաստաբանական խորհուրդ խորհրդակերպ մըն է ամ՚որուն շատ դիւրաւ չի հասնիր մեր խելքը։ Ազգ. գործերու մասին եղած խորհուրդները եւ որոշումները սա՛ կամ նա՛ ընկերակցական մեթոտներու պատշաճեցնելը սահմանադրական չէ բնաւ, այնպէս չէ՞։

ԱՐՄԱՇԻ սարկաւագներէն Գ. Գ. Գեղամ եւ Գէորգ հրաժարած էին կուսակրօնութենէ, սակայն յետոյ Գեղամ սարկաւագ՝ անսալով Բարգէն վրդ.ի յորդորներուն, մնացած էր վանք։ Այսպէս, միայն հեռացաւ Գ. Գէորգ Տ. Մեսրոպեան, որուն այս ընթացքը անիմաստ կերպով խեղաթիւրուեցաւ կարգ մը թերթերու մէջ։ Գ. Գէորգ կը յայտարարէ թէ ինք կրօնքը անարգելու համար չէ որ թողած է կարգը, այլ որովհետեւ, ֆիզիքապէս եւ բարոյապէս ինքզինքը անկարող նկատած է ծանր լուծի մը, որուն տակ մնալով փոխանակ ապագային գայթակղութիւն պատճառելու, առաջին քայլէն ետ դառնալով աւելի յարգանք եւ ծառայութիւն մատուցած կը համարի եկեղեցիին եւ կրօնքին։

ՍՏԱՑԱՆՔ Գ. Հմայեակ Արամեանցի (Մ. Տ. Շուշ) հետեւեալ երեք երկասիրութիւնները. «Հերոսուհիներ» (վէպ մեր յեղափոխական կեանքէն) գին 3 ղրշ., «Ազատութիւն քաղաքական եւ անտեսական» (բանախօսութիւն մը) 1,50 ղրշ. եւ «Փախստականը» (թատերախաղ ռուս յեղափոխական կեանքէ) 2 ղրշ.։ Կեդրոնատեղին է Պոլիս, Զաքմաքճըլար, Գըլըճճեան գրատունը։

∴ Ստացանք թերթիս աշխատակից եւ երիտասարդ բանաստեղծ Շահան Նաթալիի «Շանթեր»ը, հայրենասիրական քերթուածներու հաւաքածոյ մը մաքուր եւ անթերի տպագրութեամբ։ Գինն է 15 սէնթ (3,50 ղրշ.)։ Ստացանք նաեւ Սիրայի «Հայի ճակատագրէն» անուն հայրենասիրական քերթուածներու հաւաքածոն։ Գինն է 3 ղրշ.։

ՊՐՈՒՍԱՅԻ նորակազմ թատերախումբի երիտասարդները իրենց անդրանիկ ներկայացումը ըլլալով հանդերձ գովելի յաջողութեամբ կարողացան 9938 ղրշ.ի հասոյթ մը գոյացնել, Ցնվր. 7ի գիշերը։ Ներկայացման նիւթն էր «Սանդուխտ կոյս» ողբերգութիւնը եւ խիստ ծիծաղաշարժ կատակերգութիւն մը «Միւսիւ Կօտիշօնի արկածները»։ Հանդէսին կը նախագահէր Ս. Առաջնորդը։

ԻԶՄԻՏԷՆ Միհրան էֆ. Ցակոբեան ի նպաստ Ազգ. Հիւանդանոցին 54 ղրուշ ղրկած է մեզ։ Կը խնդրուի ընկալագրով մը ստանալ։

Ուսուցիչ Սանատրուկ էֆ. Գումբաեան շնորհակալութիւն կը յայտնէ Հըմայեակ եւ Արիստակէս Վանքեան Սրբազաններուն, Բերայի քահանայից դասուն, Բերայի Թաղ. Խորհրդոյ անդամներուն եւ բոլոր անոնց որոնք մասնակցեցան կամ ներկայ գտնուեցան իր մօր՝ ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ԳՈՒՄԲԱՍԽԱՆԻ յուղարկաւորութեան։

Տ. ԹԱԴԷՈՍ ՔԱՀԱՆԱՑ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆ եւ ընտանիք, Տէր եւ Տիկ. Երուանդ Շահպազեան ինչպէս նաեւ Քավուքճեան, Թէօֆիլեան եւ Եալտըզճեան ընտանիքները շնորհակալութիւններն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք ներկայ գտնուեցան ողբացեալ ուսուցչապետ Ռեթէոս էֆ. Թադէոսեանի յուղարկաւորութեան եւ իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Այս օրերս, լոյս կը տեսնէ «Խարազան» անուն շաբաթաթերթ մը որ իր ա[...]ակին մէջ աննախընթացը պիտի [...] «Խարազան»ը երգիծաբանական [...] նկարական ճոխ հանդէս մը [...] լայ, խմբագրութեամբ յայտ[...] րակագիր Արամ Անտոնեա[ն...] ծաղրանկարէ նաեւ Ա[...] ծական կարողութենէ[ն...] ծաղրանկարելու [...] սած է անոր ծաղ[...] անկարները, կը խոստովանի թէ իւ[...] կապէս արդի լաւագոյն հայ ծաղրանկ[...] րիչն է։

«Խարա[զ]ան» հրապարակ կ'ելլէ այս շաբթու։

Ցաջողութիւն կը մաղթենք մեր նոր պաշտօնակցին։

ՕՍՄ. ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ 21ՐԴ ՆԻՍՏԸ

ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ՅՈՅՆԵՐԸ ԴԷՄ ԴԷՄԻ

Երէկուան նիստը շարունակութիւնն էր շաբաթի մեծ վիճաբանութեան, որուն առանցքն էր Ռումէլիի կացութիւնը։ Խնդիրը այժմ զուտ ազգային արժանապատուութեան գոյն մը առած է, եւ պայքար մըն է Յոյներուն եւ Պուլկարներուն միջեւ։ Այս պայքարը տեսնե՛նք ինչի՛ պիտի յանգի, սակայն գործին ընթացքը շահեկան է եւ խօսուածները հետաքրքրական։

Առաջին անգամ խօսեցաւ Էրզրումի երեսփոխան Օսման Ֆէվզի էֆ. որ առաջարկեց վերջ տալ վիճաբանութեան, գործը յանձնելով Իսլամ, Պուլկար եւ Յոյն անդամներէ կազմուած յանձնաժողովի մը, պայմանաւ որ այդ անդամները իրենց փոխանորդեալ ազգերուն պարտադիր ընեն եաքը իրենց տալիք որոշումը եւ կառավարութիւնն ալ զայն գործադրէ անկողմնակալութեամբ։

Ժողովը մերժեց վիճաբանութիւնը փակել առանց կարեւոր հարցի մը մասին։

Պուլկար երեսփոխան Բավլօ էֆ.— Կ'ուզեմ լուսաբանութիւններ տալ այդ խնդրին մասին։ Ջրհեղեղէն չսկսելով պիտի խօսիմ եկեղեցիի եւ դպրոցի վէճին վրայ։ Սահմանադրութեան օրէնքով խղճի եւ կրթութեան ազատութիւն կը տրուի։ Դժբաղդաբար առանք չկան Ռումէլիի մէջ ուր հին ըէժիմը կը շարունակուի։ Ասոր պատճառը այն է որ Յուլիս 11էն առաջուան կացութիւնը կը պահուի, այսինքն Պատրիարքարանին պատկանող եկեղեցի մը պիտի շարունակէ այնպէս մնալ. Էկզարքարանին պատկանողը այնպէս, հակառակ պարագային այդ դպրոցը եւ եկեղեցին կը փակուին։ Այս միջոցը խաղաղութիւնը խանգարած եւ արիւնոտ դէպքերու առիթ տուած է։ Բռնութեան բերած խաղաղութիւնը՝ խաղաղութիւն չի կրնար ըլլալ։ Դէպքերը շատ են։ Իսկէչէի Պուլկարները զրկուած են իրենց եկեղեցական կարգ ու սարքէն, Յոյն մետրապոլիտին ազդեցութիւնով։ Այսօր անոնք իրենց կրօնական պէտքերը հոգալու համար պարտաւոր են ձիւն ձմեռ ճամբորդել ուրիշ տեղ։ Իրաւո՞ւնք է որ հասարակութիւն մը առանց եկեղեցիի, դպրոցի ու քահանայի մնայ, որովհետեւ պուլկար է։ Ո՞ր կանոն եւ խիղճ կ'ընդունի որ անոնք իրենց մեռելները՝ բեռներու պէս կապեն ձիերու կանակը եւ տանին հեռաւոր տեղ մը աղօթք կատարելով թաղելու։ Ո՛չ մէկ խիղճ, ո՛չ մէկ օրէնք կը ներէ ասոր։ Իսլամութիւնը արդէն ա՛յնքան յարգանք ունի մեռելներու մասին։ Եղածները մարդկութեան եւ արդարութեան հակառակ բաներ են։ Խղճի ու կրօնքի ազատութեան բռնաբարում մըն է որ կը շարունակուի տակաւին։ Շատ տեղեր Պուլկարները սահմանադրութեան հռչակումին վրայ բացած են իրենց եկեղեցիները, սակայն դարձեալ փակուած են. դիմում ըրած են Պոլիս եւ նորէն բացած, բայց այս անգամ ալ երկու օր ետք կառավարութիւնը դարձեալ գոցել տուած է։ Յուլիս 11ին գիւղ մը Յունաց Պատրիարքարանէն զատուելու համար դիմում ըրած, բայց արգիլուած է։ Շատ մը փորձեր եղած են այսպէս Պատրիարքարանէն բաժնուելու համար, սակայն միշտ արգելք դրուած է, որովհետեւ Ներքին գործոց նախարարութիւնը հեռագրած էր թէ երբեմն դրութիւնը իր վիճակին մէջ պահպանուի, ինչ որ տեղի տուաւ նոյն տեղերու մէջ արիւնալից դէպքերու։ Բազմաթիւ օրինակներով կրնամ ապացուցանել Պուլկարներու ենթակայ եղած զրկանքները. նոյնիսկ երբեմն դրութեան պահպանումը անարդարօրէն կը գործադրուէր եւ միշտ հակում մը կար Յունաց Պատրիարքարանին կողմը բանելու։ Օսմանցի Պուլկարները զրկուած են սահմանադրութեան տրամադրած կրօնքի ազատութենէն, Օսմ. Պուլկարներու ուզածը՝ բոլոր ազգերու համար կատարեալ հաւասարութիւն ու արդարութիւն է։ Կառավարութիւնը պատասխանատու է գործուած այս հակասահմանադրականութեան։ Պէտք է որ երբեմն կացութեան պահպանման հրամանը անմիջապէս ջնջուի որովհետեւ առավ կրօնքի ազատութիւնը կը բռնաբարուի։ Մենք մեր բոլոր ուժովը պիտի պահանջենք հաւասարութիւնը որուն կը հակասէ կառավարութեան ընթացքը եկեղեցիի եւ դպրոցի խնդրին մէջ եւ կը շարունակէ անապահովութիւնը։ Ժամանակ է որ Օսմ. երկրին մէջ հաւասարութեան խնդիրը կը գործադրուի, որովհետեւ մարմինի մը մէկ անդամը եթէ տկար ըլլայ՝ ամբողջ մարմինին կը վնասէ. եթէ անդամները առողջ ըլլան՝ մարմինն ալ առողջ կ'ըլլայ։ Ասոր համար պէտք է որ Օսմ. բոլոր տարրերը զգան թէ իսկապէս հաւասար են։ Պուլկար գիւղացին, ինչպէս հաւատոյ ազատութեան, երբ իր դպրոցը եւ եկեղեցին չի կրնար բանալ։ Հին բռնապետութենէն ի՞նչ տարբերութիւն պիտի տեսնէ։ Կարելի՞ է հաւատալ որ ընտանիքի տէր հանդարտաբարոյ մարդ մը, ինչպէս է Պուլկար գիւղացին, թողու իր ամէն ինչը եւ վայրի կենդանիներու պէս լեռները ելլէ. ըսել է թէ այդչափ սաստկութեան այդ բողոքը չըրին՝ որովհետեւ կ'սպասէին թէ իրենք արդարութիւն պիտի վայելեին այլ եւս։ Հիմա օրէնքը յարգեցէք, հաւասարութիւնը յարգեցէք եւ պիտի տեսնէք թէ ո՛րքան անկեղծ եւ հայրենասէր են օսմ. Պուլկարները։ Ապա թէ ոչ ան կը պարտաւորուի իր պայքարը շարունակել։ Սահմանադրութեան օրէնքը անհատական եւ կրօնքի ազատութիւն կուտայ։ Պէտք է այս տրամադրութիւնը հաւասարապէս գործադրուի ամենուն համար։ Ա՛յս է մեր պահանջը։

Պուլկար երիտասարդ երեսփոխանին գեղեցիկ ճառէն ետք բեմ ելաւ յոյն երեսփոխան Պուչօ էֆ. որ Խորհրդարանին մէջ ինքնատիպ դէմք մըն է. ամէն անգամ որ բեմ ելլէ, միշտ խնդիր մը կը ծագի, դժգոհութիւն առաջ կը բերէ, «կաֆ»եր ընող մարդու երեւոյթ մը՝ որ սակայն սկնպտիկ կերպով կը դիտէ միշտ իրեն բացած չփոթութիւնները։

Պուչօ էֆ.— Մենք ասոր ո՛չ Մակեդոնիոյ խնդիր եւ ոչ ալ Ռումէլիի խնդիր պէտք է ըսենք, այլ օսմանեան խնդիր, որովհետեւ անոր լուծումով մեծապէս պիտի օգտուի երկիրը։ Պէտք է մտածենք որ օսմ. տարրերու միջեւ համերաշխութիւն պահել ջանալով հանդերձ անհա այսօր Պուլկարները Յունաց դէմ կ'ելլեն, Յոյները Պուլկարներու դէմ։ Հարցը երկու մաս ունի, անցեալը եւ ներկան։ Առաջինով զբաղիլ երկար եւ ձանձրացուցիչ կրնայ ըլլալ։ Հիմա՞ ինչ ընելու է, այս է գործը։ Հիլմի փաշա ըսաւ թէ Ռումէլիի խնդրին պատճառ բրօքականտիստներուն եւ քօմիթէներուն կազմութիւնն է։ Բայց պէտք է զատել բրօքականտան ու քօմիթէները։ Ես ոչ թէ երբ յոյն, այլ երբ օսմ. երեսփոխան կը մերժեմ Յունաց համար բրօքականտայի գաղափարը։ Բրօքականտա տարածել ըսել է, Յոյները ի՞նչ պիտի ընէին բրօքականտան երբ արդէն անոնք տարածուած էին օսմ. երկրին ամէն կողմերը։ Փաթրի՝ Յոյն կառավարութեան տիրած ատեն, Յոյները զէնք չի նկատեց, այլ ժամանակաւոր պայմանագրով մը անոնց տուաւ կրօն. եւ դպրոցական առանձնաշնորհումներ, որով ցարդ կ'ապրինք իբր Օսմանցի։ Յոյները եւ Օսմանցիները այնքան սերտիւ կապուած են իրարու որ, երբ Օսմանցիութիւնը ակարանայ, Յոյները ինքզինքնին տկարացած կը համարին։ Քօմիթէներու գալով, այսօր ամէնքնիս ալ Քօմիթէ ենք, եւ առիկա պարծանքով կրնայ յիշատակել։ Յոյները ժամանակին Պուլկար բրօքականտային դէմ գնելու համար դիմեցին բարոյական զէնքին՝ դաստիարակութեան. սակայն ետքը տեսնելով որ անկարելի կ'ըլլայ դիմադրել, պարտաւորուած իրենք ալ զէնք առին։ Այսպէս շարունակուեցաւ մինչեւ Սահմանադրութեան հռչակումը՝ երբ Յոյները տեսնելով որ ազատութիւնը եկած է, զինաթափ եղան եւ իրենք ալ սկսան ծափահարել նոր վարչութիւնը։

Այս միջոցին Վլահ երեսփոխան Տօքթ. Միչօ գոչեց. Բայց ամէնէն ետքի կարգին վրայ էին Յոյները։

Պուչօ էֆ. (շարունակելով).— Ռումէլիի խնդրին մէջ Վլահի խնդիր մըն ալ կայ։ Վլահները՝ Ռումէններ են կ'ըսեն։ Բայց անոնց մեծ մասը Յունաց համակիր էր։ Որպէս զի Ռումէն կառավարութիւնը իրաւասութիւն մը ձեռք բերէ, սկսաւ նպաստ տալ եւ Ռումէն վարժարաններ բանալ։

Տօքթ. Միչօ (ընդմիջելով).— Ռումէն վարժարան չկայ, Վլահ վարժարան է, առիկա չըսուիր։

Պուչօ (շարունակելով).— Ռումանիոյ կուսակից Վլահները կ'ամբաստանուէին երբ Յոյներուն թշնամի։ Ասկից առաջ Վլահներու մասին Իրատէ մը ելած էր որով առանց Պատրիարքարանէն զատուելու կարգ մը թոյլտուութիւններ կ'ըլլային անոնց. ինչպէս, Վլահերէն արարողութիւն կատարել, Վլահ ուսուցիչներ գործածել եւլն.։ Այսպէս Վլահները զատ տարր մը կազմեցին վերջին տարիներէն սկսեալ։ Յայտնի է թէ Յունաց Պատրիարքարանը Յունարէնէ տարբեր լեզու չարտօներ գործածել եկեղեցիներուն մէջ, Օրթոտոքսներու համար։ Անոնք Վլահերէն լեզուն կ'ուզէին գործածել, որովհետեւ զրկուած եղած էր։ Այս շարժման գլուխ կանգնող բոլոր Վլահները վարձուած էին Ռումէն կառավարութենէն։

Տօքթ. Միչօ (ընդմիջելով).— Պէ՛տք է ապացուցանել։ Մենք ձեզի պէս դաւաճաններ չենք։

Պուչօ (շարունակելով).— Մակեդոնիոյ մէջ պուլկարներու լեզուն Պուլկարիոյ պուլկարերէնին պէս չէ, այլ սերպերէնով, յունարէնով եւ թուրքերէնով խառն լեզու մըն է։ Այս վիճակին մէջ ցեղական խնդիր հանել օսմ. համերաշխութեան հակառակ է։ Լեզուէն բան չելլեր. օրինակի համար Ռումէլիի մէջ կան Բօմաքները որոնք պուլկարերէն կը խօսին, սակայն իսլամ են։ Հիմա ասոնց համա՞ր ալ ազգ. խնդիր պէտք է յարուցանել։ Մակեդոնիոյ մէջ համայնութենէ եւ համահեղլէնութենէ առաջ խնդիր մը կայ, այդ ալ դէչ վար-

Տօքթ. Միչօ. Ինչո՞ւ մոռցաք թէ վլահներն ալ Ռումանիոյ...

Պուչօ (շար.).— Սահմանադրութեան հռչակումէն անմիջապէս ետք կարելի չէր քօմիթէներուն զէնքերը գրաւել, բայց անկից ետք կարելի էր եւ չէ եղած։ Ժամանակ մը անցաւ եւ ժողովուրդը դարձեալ չփոթութեան մատնուեցաւ։ Իսլամները սկսան զէնքեր կրելով քրիստոնեաներուն դէմ յոխորտալ։ Ձեզ ըսեր թէ քրիստոնեաներն ալ զէնք չունէին։ Բայց երբ զէնքերը քրիստոնեաներէն կը հաւաքուին պէտք է իսլամներէն ալ հաւաքուին։ Կառավարութիւնը կը շարունակէ գիւղերը պաշարել, տուները կոխել։ Ասիկա Սահմանադրութեան հակառակ է։ Մարդ զէնք ունենալուն համար տունը չեն կոխեր։ Եթէ յանցաւոր է կամ ամբաստանուած, պէտք է դատի կանչել։ Սահմանագլխի մօտ Քօզան գիւղը շաբաթ մը պաշարուեցաւ, որովհետեւ անիմաստ զրոյց մը ելած էր թէ Յունաստանի Փօրտ իշխանը հոն պիտի գայ իր մարդոցմով։ Եթէ կառավարութիւնը աւելի լուրջ չըլլայ, հին կարգերը փոխուած չեն ըլլար։ Փաշան կ'ըսէ թէ գիւղացին չօգներ կառավարութեան հրոսակները ձերբակալելու համար։ Ի՞նչպէս օգնէ, երբ զօրքերու երթալէն ետք աւազակները կուգան եւ աւազակներուն երթալէն ետք զօրքերը կուգան իր գլուխը կը հարուածեն։ Այտընի մէջ բրօքականտայի խնդիր չկայ, ինչո՞ւ աւազակութիւններ միշտ կ'ըլլան։ Ուրեմն պատճառը կառավարութեան անկարողութիւնն է անդորրութիւնը պահպանելու մասին։ Նախարարը վիճակագրութիւններ կուտայ. ի՞նչ ընենք ատոնք, արդեօք կուգէ որ մեռելներուն վրայ աղօ՞թք կարդանք։ Դէպքի մը ատեն միշտ առածի պէս կ'ըսուէր թէ սպանեալները ձերբակալուած են, իսկ սպանողները փախած . . .։ Պաշտօնեաներու խնդիրը կայ. իրաւ թէ մեքենայով կարելի չէ մարդ պատրաստել, այս այսպէս պիտի երթայ ժամանակ մը։ Բայց խնդիրը հոն է որ պաշտօնեաներուն պարտականութիւնները եւ իրաւասութիւնները անյայտ են։ Բան մը կ'ըլլայ եւ անհա պաշտօնեան ինքզինքը կ'արդարացնէ թէ մուլթէսարըֆը այսպէս ըսաւ, Օսմ. քօմիթէն այնպէս փափաքեցաւ։

Տօքթ. Միչօ.— Քօմիթէն մ՛ամբաստանէք, ամօթ է։

Եուսուֆ Քեմալ պէյ. Որոշ անուն տուէք։

Ասոր վրայ Պուչօ էֆ. Իսկէչէի մէջ պատահած դէպք մը պատմեց ուր Քօմիթէն իրեն ուզածին պէս կարգադրած էր գործը։

Ձայներ.— Սո՛ւտ է, սո՛ւտ։

Պուչօ (շարունակելով).— Ո՛չ մէկը իրաւունք չունի սուտ է ըսելու։ Բան մըն ալ կայ։ Պաշտօնեաներու անուանման մէջ ոչ-իսլամները չեն ընդունուած։ Շատ մը կարող Քրիստոնեաներ կան, բարձրագոյն կրթութիւն ստացած, որոնք պաշտօնի չեն կոչուած։ Կառավարութիւնը կը թերանայ հոս (աղմուկներ)։ Ի՞նչ է այս աղմուկը, անհամբերութիւնը, եթէ չպիտի լսէք, ինչո՞ւ եկեր էք հոս։ Փաշան ըսաւ թէ Տրամայի մետրապոլիտը միայն արգիլուած է թեմը շրջելու։ Բայց միայն այդ չէ, այլ ուրիշներ ալ կան։ Տրամայի մետրապոլիտը խռովայոյզ նպատակներ ունի եղեր։ Մենք այդչափ ապո՞ւշ ենք որ մետրապոլիտի մը դրդումին պէտք ունենայինք. եթէ ատանկ միտք մը ունենայինք, մենք կրնայինք ընել, մետրապոլիտի մը պէտքը չունէինք։ Կառավարութիւնը իրաւունք չունի արգիլելու զայն. եթէ արարք մը ունէր, կրնար պէտք եղածը ընել ըստ օրինի։ Յանձնաժողով մը կազմել կ'առաջարկուի խնդրին լուծման համար։ Մենք ատոր իրաւասութիւն չունինք։ Եկեղեցիի խնդիրը ինքնին լուծուած է։ Եկեղեցիները ինչպէս պարզ չէնքերը ֆերման մը ունին։ Այդ ֆերմանին մէջ որի՛ն անունով որ գրուած է, տէրը այն է։ Կառավարութիւնը պէտք էր այսպիսի որոշման մը գար։ Եթէ այդ խնդիրը այսպէս շարունակէ, ցեղերուն մէջ թշնամութիւնը կ'աւելնայ։ Մինչեւ հիմա կառավարութիւնը ոչ մէկ լուրջ միջոց ձեռք չէ առած եւ ընդհակառակը հակառակութիւնը աւելցուցած է։

Հիլմի փաշա.— Պուչօ էֆ. կ'ըսէ թէ ոչ իսլամներ պաշտօնի չեն կոչուիր։ Սխալ է այս։ Մէկ հոգի իսկ չկայ որ օրինական տրամադրութիւններով դիմում ըրած ըլլայ Բ. Դրան եւ իր խնդիրը նկատի առնուած չըլլայ։ Այն խօսքը թէ ուրիշ մետրապոլիտներ ալ արգիլուած են իրենց թեմերը շրջելէ, կը պատկանի երկու երեք տարի առաջուան։ Հիմա ատանկ բան չկայ։ Գալով Տրամայի մետրապոլիտին, անոր համար ամբողջ թղթածրար մը կայ, որուն մասին ետքը պիտի խօսիմ եւ կը խնդրեմ որ հրապարակային չըլլայ նիստը։

Թէլլողլու էֆ.— Խնդիրը քաղաքական է եւ արդէն կառավարութիւնը բան մը ըրած չէ այդ լուծելը կարելի խնդիրը լուծելու համար։ Խնդիրը եկեղեցիի, դպրոցի կղերին տակ քաղաքական է։ Կրօնքի խնդիրը ազգութեան հետ կապ չունի։ Քրիստոնէական առաջին դարերէն ի վեր, կրօնական երկու լեզու կար, լատիներէն եւ յունարէն։ Այս սկզբունքը ընդունուած էր ամէն ցեղերուն կողմէ։ 1855ին հրատարակուած ֆերման մը կրօնքի ազատութիւն կը շնորհէր բոլոր օսմ. տարրերուն։ Ասոր վրայ Պուլկարները կրօնքին մէջ ազգութեան խնդիր մը խօթեցին. ըսին թէ որպէս զի հասկնան, պէտք է որ արարողութիւնը պուլկարերէն կատարեն։ Էկզարքարանը ...

...նին։ Սակայն իրենց նպատակը քաղաքական էր եւ ատոր միջոցը համարեցին բրօքականտան եւ անկէ ետք ալ հրոսախումբերու կազմութիւնը։ Պուլկար քօմիթէները զէն ի ձեռին սկսան սպառնալ գիւղացիներուն որ միանան Էկզարքարանին։ Իրենք էին որ խիղճն ու կրօնքը կը բռնաբարէին։

Այս երեսփոխանը այնքան ձանձրացուցիչ եւ մանրամասն կը խօսէր որ միշտ կ'ընդմիջուէր, թէ զուտ կրօնական բաներ է խօսածը, օրթոտոքս եկեղեցիին պատմութիւնը լսելու պէտք չունին ժողովականները։ Նախագահը քանիցս ազդարարեց թէ վերջացնէ, բայց ան պնդեց որ պիտի շարունակէ։ Յոյն երեսփոխանը շարունակեց բաբրանջել, հնչեցնելով Պատրիարքարանի եւ Յոյնութեան փողը, ըսել կ'ուզէր թէ Պուլկարները երբեք իրաւունք չունին, անոնք պէտք է Յունաց Պատրիարքարանին ծոցը դառնային եւ կ'ուզէր ցոյց տալ թէ Պուլկարները գէշ մարդիկ էին, որովհետեւ միշտ կ'աշխատէին Յունաց Պատրիարքարանին ազդեցութենէն դուրս ելլել։ Մինչ կը խօսէր, միւս կողմէ սրահը առակաւ կը պարպուէր, այնպէս որ նախագահը յարեց թէ պիտի պարտաւորուի դադրեցնել նիստը, որովհետեւ մեծամասնութիւն չկայ. «այն ատեն մեծամասնութիւն ունեցող ժողովին մէջ կը շարունակեմ» յարեց ատենախօսը։ Աղմուկը սկսաւ, Յոյն երեսփոխանները կը պօռային թէ պէտք է խօսի։ Վերջապէս, քիչ մըն ալ շարունակելով աւարտեց։ Հիլմի փաշա մէկ երկու պատասխան ալ տուաւ այս երեսփոխանին եւ ժողովը դադրեցաւ քառորդ ժամուան համար։

Դադարէն վերջ երեսփոխանները վերստին Խորհրդարան մտան։

Վարդգէս.— Մակեդոնիոյ մէջ եղածներուն բուն պատճառը նախկին բռնապետական կառավարութիւնն է, որ կ'ուզէր մէկ քանի ցեղեր իրարու դէմ հանել եւ ատկէ օգտուիլ, Սահմանադրութեան հռչակումէն ետքն ալ սակայն թշնամութիւնները կը շարունակուին, եթէ ազգերը գիտնային անկեղծաբար թէ հաւասարութիւն պիտի վայելեն, Սահմանադրութենէ ետքի թշնամութիւնները չէին շարունակուեր։ Ամէնէն կրտսուկ միջոցը սա է թէ Օսմ. Խորհրդարանի մէջ գտնուող Պուլկար թէ Յոյն Երեսփոխանները համերաշխ երթան. ատանկ պարագայի մը մէջ պիտի տեսնուի որ դուրսն ալ երկու ցեղերը համերաշխ վարմունք մը պիտի ունենան։ (Ծափեր)։

Երեսփոխան մը.— Քօմիթէներու վերստին գործի սկսելուն պատճառն է որ կը հարցապնդենք Նախարարէն։ Այս հակառակութիւններուն առաջքը կ'առնուի, եկեղեցիներու խնդիրը կը լուծուի, եթէ այս մասին օրէնք մը չինուի։ Դահլիճը պէտք է խմբովին խորհրդակցելով առաջքը առնէ։ Նախարարին վրայ վստահութիւն ունենալով կը խնդրեմ որ վերջ տրուի վիճաբանութեան։ Յոյները եւ Պուլկարները չէին խնդիրները մատերնին փաթթելով փափաքելի էր որ խնդիր չյարուցանէին։ Որովհետեւ քանի քօմիթէները իրարու հանդէպ թշնամութիւն սերմանեն, խեղճ գիւղացիներն են որ պիտի տառապին, պիտի տուժեն, ինչպէս ըսի Դահլիճը եթէ ուզէ կրնայ առաջքը առնել, օրէնք մը չինելով։

Ֆուատ պէյ.— Օսմ. կառավարութիւնը շահագրգռող ամէնէն կարեւոր խնդիրներէն մէկն ալ Մակեդոնիայի մէջ եղածներն են. Ա. խաղաղութեան խնդիրը եւ Բ. եկեղեցիի։ Նախարարը եկեղեցիի խնդրին համար ըսաւ թէ Դատական նախարարին կը պատկանի եւ այդ մասին պէտք է հարցապնդել Դատական գործոց նախարարը։ Ո՛չ, այդ խնդիրը պէտք չէ Դատական գործոց նախարարին ղրկել. եթէ Անատոլուի, օրինակի համար Էնկիւրիի մէջ եկեղեցիներու խնդիր մը ծագի, Դատական գործոց նախարարութեա՞ն պէտք է ղրկել. ո՛չ, ուրեմն Մակեդոնիայի մէջ եղածներն ալ չենք կրնար Դատական նախարարութեան ղրկել. թո՛ղ որ եկեղեցիներու խնդրէն աւելի Մակեդոնիայի մէջ եղած ընդհարումները քաղաքական նպատակ ունին։ Հրոսախումբերը եկեղեցիի խնդիրը պատրուակ բռնելով կը գործեն, ամէնէն լաւ միջոցն է զանոնք ջնջելը եւ անոնց մուտքը Մակեդոնիոյ մէջ արգիլելը։ Եւ այս արգիլումն ալ միայն կառավարութեան գործն է որ մինչեւ հիմա գրեթէ բան մը չէ ըրած, սակայն ասկէ ետք կառավարութիւնը իր գործունէութիւնը ցուցնելու եւ իր գոյութիւնը զգացնելու է խիստ միջոցներ ձեռք առնելով։ Պուլկարները ասկէ առաջ օրթոտոքսութենէ ելած էին. եւ վէճերուն մեծ մասն ալ ասկէ ծագում առած է։ Այս խնդիրը կարգադրելու համար մերժողովէն Յանձնաժողով մը կազմելու մասին ընաւ համամիտ չեմ։ Մենք օրէնքի Մարմին մըն ենք։ Մեր սահմանէն դուրս չելլենք։ Ըսուածները բաւ համարենք։ Անդորրութիւն չկայ ոչ միայն Մակեդոնիոյ այլ բոլոր գաւառներուն մէջ։ Անատոլուի մէջ անդորրութիւն չկայ, անդորրութիւն չեղած ատեն վաճառականութիւն չըլլար, վաճառականութիւն չեղած ատեն երջանկութիւն չկայ, երջանկութիւն չեղած ատեն մարդու մը ապրիլը աւելորդ է։ (Ծափեր)։ Ներքին գործոց նախարարին ըրածին պէս հեռագրելով, գրելով գաւառներուն մէջ անդորրութիւն չհաստատուիր, պէտք է վճռական միջոցներ ձեռք առնել։ (Ծափեր)։

Նախարարը. Երեսփոխան էֆ.ն թող ...

...հակառակութիւններու պատճառը։ Իսկ գալով ուրիշ գաւառներու մէջ անդորրութիւն չտիրելուն, ուր որ դէպք մը պատահած է, անմիջապէս հեռագրով տեղեկութիւն ուզած եմ, եւ ինչ որ ընել պէտք է, հեռագրով իմացուցած եմ։ Սէյտիքէօյի մէջ մէկ քանի Յոյներ իրարու հետ կռուեր են, ժանտարման ուզեր է միջամտել, Յոյները ատճաներով սկսեր են ժանտարմային վրայ յարձակիլ եւ ծեծել զայն։ Ժանտարմայի օրինագրքին մէջ գրուած է այն պարագաները թէ ե՞րբ կառավարական պաշտօնեայ մը կրնայ կրակ ընել անհատի մը վրայ. ժանտարման տեսնելով որ զինքը կը ծեծեն, մէկ երկու հոգի առնելով հետը սկսած է կրակ ընել։ Միթիլլէի մէջ պատահած դէպքին մասին ալ հեռագրած եմ եւ պատասխանը ստացած, զոր հրատարակել պիտի տամ «Թագվիմի Վագայի» մէջ։

Երեսփոխան մը.— Սահմանադրութենէն ետք ուզուեցաւ որ Մակեդոնիոյ մէջ գործող հրոսախումբերը զինաթափ ըլլան. սակայն այս փորձը չյաջողեցաւ, որովհետեւ Սահմանադրութեան վրայ վստահութիւն չունէին եւ տարակոյսի մէջ էին։ Մեր զինուորներն անգամ երբ իրենց հայրենիքը զրկուիլ ուզուեցաւ, դժկամակեցան, վախնալով որ ծովուն տակ կ'երթան։ Հետեւաբար շատ հաւանական էր որ օրին մէկը այդ հրոսախումբերը դարձեալ գործի պիտի սկսէին։ Մակեդոնիոյ մէջ գտնուող Ուլահները օսմ. հայրենիքին ծառայած են եւ պիտի ծառայեն ալ (Ծափեր)։ Յոյներուն նպատակը Մանասթիր, Ալասոնիայի Պուլկարները յոյնացնել է։ Եանիայի Յոյները պատրաստ վիճակի մը մէջ կը գտնուին։ Հելլէն աւազակները պուլկարներէն վայրագ են, կացիններով կիներու ծիծերը կտոր կտոր ըրին։ Սամոսոնսի հրոսախումբը կայ որ կ'ուզէ բուն իսկ օսմանցի ըլլալ եւ միայն այդ նպատակին յաջողութեան ծառայել (Ծափեր)։ Մանասթիրի մէջ Սահմանադրութենէն ետք համերաշխութեան վրայ ճառեր խօսուեցան, Յոյները բառ մը անգամ չըսին։ Հոգեւոր պետերն են որ ժողովուրդը կը գրգռեն։ Դպրոցի հելլէնահպատակ ուսուցիչներն են որ խնդիրներու տեղի կուտան։ Անոնք հանելու եւ բուն իսկ օսմանցի մեծցած ուսուցիչներ դնելու ենք։ (Ծափեր)։

Բանչէ Տօրէֆ. Յառաջդիմելու համար անցեալը մոռնալու է ըսած է գերման մը։ Նալէ էֆ.ի խօսքերը կը մերժեմ։ Յոյներուն պէս չեմ ուզեր Այս Սոֆիայէն եւ անջատողական գաղափարին վրայ ճառել (երկարատեւ ծափեր)։ Օսմ. կառավարութիւնը յառաջացնելու համար իբր օսմանցի մեր պարտքը պէտք է կատարենք։ Սահմանադրութենէն ետք ամէնէն առաջ արթնցողները պուլկարներն էին։ Կը խնդրեմ Նախարար փաշայէն որ ըսէ թէ ամէնէն առաջ Մանասթիրի մէջ անջատողական գաղափարը բրօքականտ ընողը ո՞վ էր, պուլկա՞րը թէ յոյնը։ Յոյն մետրապոլիտներն էին որ ամէն առիթէ օգտուիլ կ'ուզէին։ Օսմ կառավարութեան պէս անկեալ, անոյժ կառավարութեան մը համար, մենք իբր օսմանցի պէտք է կեանքերնիս զոհենք։ Հակառակորդ տարրերը չեն կրնար այս երկիրը բարեկարգել։ Միութիւն շահերու հետապնդելու չենք եւ քանի որ կ'ուզենք Մակեդոնիայի վէճերը կարգադրել, աչքերնիս Օսմանցիի ակնոց անցընենք եւ այնպէս ձեռք առնենք խնդիրը։ (երկարատեւ ծափեր) Ես համամիտ եմ որ այդ խնդիրներուն վերջ մը տալու համար Յանձնաժողով մը կազմուի (Ծափեր)։

Նէճիպ Տրաքա.— Յոյներու, Պուլկարներու եւ Սերպերու վէճը բաւական հին է։ Եթէ մեր կառավարութիւնը քիչ մը տոկուն ուժ ստանայ, պիտի կրնայ կարգադրել այդ խնդիրը եւ օր մը պիտի տեսնենք որ այլեւս վէճ կամ հրոսախումբ չէ մնացած Ռումէլիի մէջ։ Նախարարէն պիտի խնդրեմ որ Օրինագիծ մը պատրաստէ եւ ներկայացնէ մեզի։

Երեսփոխաններու պահանջումով խորհրդակցութիւններուն վերջ տրուեցաւ ժամը 1ին մօտ եւ նիստը փակուեցաւ։

Վաղը դարձեալ այս խնդրով պիտի զբաղի ժողովը։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ.— «Սէրվէթի-Ֆիւնուն» կ'իմանայ թէ Թուրքիա վերջնապէս որոշած է ընդունիլ հինգ միլիոն ոսկիով Պուլկարիոյ հետ գործը կարգադրելու սկզբունքը, դուրս թողլով երկաթուղին։ Եթէ կարելի չըլլայ ասիկա, Թուրքիա խնդրոյն լուծումը համաժողովի մը պիտի թողու։ Եթէ Պուլկարիա յարձակում գործէ, այդ պարագային առաջ գալիք պատերազմին բովանդակ պատասխանատուութիւնը անոր պիտի վերաբերի, եւ եթէ Թուրքիա յաղթող հանդիսանայ, Պուլկարիա պիտի պարտաւորուի վերադարձնել Արեւ. Ռումէլին։

∴ Մեծ-Եպարքոսը, շաբաթ օրը, հեռագիր մը ուղղեց Սոֆիայի օսմ. գոմիսէրին, եւ հրամայեց որ պուլկար կառավարութենէն բացատրութիւններ ուզէ՝ պատերազմական պատրաստութեանց մասին։

∴ Սոֆիայէն կը գրեն «Նայէ Ֆրայէ Բրէսէ»ի թէ անհիմն են այն զրոյցները որոնց համեմատ իբր թէ Պուլկարները պատերազմասէր տրամադրութիւններ կը ունեցանեն։

∴ Սելանիկէն կը գրեն Վիեննական թերթերու թէ Օսմ. կառավարութիւնը սահմանագլուխին վրայ գտնուող եւ կասկածելի ընթացք ունեցող Պուլկարներու զէնքերը կը հաւաքէ։

...կ'ընդունի 100 միլիոնի հատուցում մը, բայց ասիկա ամենաբարձր գումարն է։ Պուլկարիոյ երկրորդ պարտքը 90 միլիոն ֆրանք ըլլալով, 100ին 6 տոկոսով 93 միլիոն ֆրանքի փոխառութեան պարտաթուղթեր ունի, որոնց ամէնը 183 միլիոն ֆր.ի կը հասնի։ Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել Թուրքիոյ տրուելիք 100 միլիոն ֆրանքն ալ։ Այս պարագային Պուլկարիա 300 միլիոն ֆր.ի պէտք ունի, եւ այդ գումարը հաւանական է որ Զուիցերիոյ, Հոլանտայի եւ մասամբ Գերմանիոյ մէջ հայթայթէ։

∴ Սոֆիայէն եւ Ֆիլիպէէն կը ծանուցուի Բ. Դուռ թէ Պուլկարիա չափաւոր եռանդով մը առաջ կը տանի իր սպառազինութիւնները։

∴ Պուլկարիոյ պատերազմական նախարարութիւնը հրամայած է սահմանագլուխին վրայ գտնուող հրամանատարներուն որ միշտ պատրաստ գտնուին։ Վառնայի զօրաբաժինը իր պակասները լրացնելով հրամանի կը սպասէ։

ԾԱՆՕԹ ԵՐԱԺԻՇՏ Գրիգոր էֆ. Զուլհաեան Շէհզատէպաշը, «Մէյտանը Ֆէյուզաթը Օսմանիյէ» անուն աղջկանց մասնաւոր վարժարանին երաժշտութեան պատուակալ ուսուցչութիւնը ստանձնած ըլլալով, յիշեալ վարժարանին տնօրէնութիւնը թերթիս միջոցաւ հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Գրիգոր էֆ. Զուլհաեանի, եւ ներբողալից լեզուով մը կը խօսի անոր հայրենասիրութեան եւ ձեռնհասութեանը մասին։

ԸՆԴՀ. ԱՄՍԱԹՈՇԱԿԻ բաշխման մասին «Իգտամ» հետեւեալ ստոյգ լուրը կը հաղորդէ.— Ելմտական նախարարութիւնը ընդհ. ամսաթոշակ մը բաշխել կարենալու համար տակաւին 100,000 ոսկիի պէտք ունի։ Նախապէս գտնուած պատրաստ դրամը ստիպողական պէտքերու յատկացուած է։ Ամսաթոշակ բաշխելու համար վերջին փոխառութեան ի հաշիւ պանքայէն 100,000 ոսկի առնել պէտք է։ Բայց այս դրամն ալ պանքայէն առնել կարենալու համար, պէտք է որ փոխառութեան ծրագիրը վաւերացուի Երեսփ. ժողովին կողմէ, վասն զի մինչեւ որ այս ծրագիրը չվաւերացուի, Պանքան ընաւ դրամ չպիտի կրնայ տալ, ինչպէս յայտարարած է։ Այսուհանդերձ, հաւանական է որ այս շաբթու, մինչեւ հինգշաբթի ամսաթոշակ մը բաշխուի։

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ մէջ կարգապահութիւնը վերահաստատուեցաւ։ Ուր. երեկուան միայն ինը ուսանողներ վարժարան չգացին, նամակով բանաւոր պատճառներ մէջ բերելով։ Ձերբակալուած կարգ մը ուսանողներու քովէն չորս բիւռլվէր եւ վեց դաշոյն ելաւ։ Դէպքին գլխէրը ձերբակալուեցան ընդ ամէնը 56 ուսանողներ։ Հարցաքննութիւնները կը շարունակուին, բայց բո՛ւն յանցաւորները երեւան չեն ելած տակաւին։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ Ղազի Ահմէտ Մուխթար փաշայի հրաժարեցուցուելէն ետք, առ այժմ պէտքը չի զգացուիր անոր յաջորդ մը նշանակելու, եւ տեղական պաշտօնեաներ պիտի վարեն այդ քոմիսէրութեան գործերը։ Մուխթար փաշա գրաւորապէս յայտնած է թէ այլեւս արտասովոր քոմիսէրութեան պէտք չկայ, եւ թէ պէտք է ջնջել զայն։

ՅՈՅՆ ՏՂՈՒ ՄԸ ԲՌՆԻ ԻՍԼԱՄԱՑՄԱՆ մասին լուր մը հրատարակած էր «Բրօօտօս»։ «Իգտամ» կը հերքէ այդ լուրը, եւ կ'ըսէ թէ իրողութիւնը այն է որ անչափահաս Քրիստոնեայ տղայ մը քանի մը օրէ ի վեր դիմումներ կ'ընէ Իսլամ ըլլալու համար, բայց մերժուած է՝ իր անչափահասութեանը համար։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԵՒ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ նոր պանքա մը հաստատուելու վրայ է Կ. Պոլսոյ մէջ, վաճառականութեան եւ ճարտարարուեստին զարգացման համար։ Այս պանքան պիտի հաստատուի մասնակցութեամբը հոլանտական եւ Օսմ. պանքաներուն, ինչպէս նաեւ Կ. Պոլսոյ դրամատէրներու։ Անցեալ Եչ. օր Բէրա-Բալասի մէջ այս մասին գումարում մը տեղի ունեցաւ, եւ կարգադրուեցաւ պանքային ներքին կանոնագրութիւնը։ Պանքան պիտի զբաղի նաեւ կալուածական եւ հողային գործերով ալ։ Վարչ. ժողովոյ անդամ ընտրուեցան վեց Օսմանցիներ, ինչպէս նաեւ Մ. Մ. Էվէնէրիտ, Զարիֆի եւ Մովրօքօրտաթօ։

ՇԻՐՔԷԹԻ ԽԱՅՐԻԷԻ ՀԱՄԻՏԻԷԻ ներքին կանոնագրութեան համաձայն, բաժնետէրաց ժողովը ներկայ տարւոյ Փետր. 18ի Դշ. օրը, ժամ 6ին արտասովոր նիստ պիտի գումարէ Ընկերութեան Կեդրոնատեղիին մէջ, ի Ղալաթիա, նաւահանգստի վարչութեան դիմաց։ Հետեւաբար ըստ կանոնագրին 30 եւ աւելի բաժնեթուղթ ունեցող բաժնետէրերը ծանուցման թուականէն սկսեալ այդ բաժնեթուղթերը Օսմ. Պանքային յանձնելով պէտք է որ ընկալագիր ստանան, եւ ներկայ գտնուին ժողովին։

16 Ցնվր. 324

Թատրոն եւ Պարահանդէս

Այս Եչ. գիշեր Բերա, Օտէօն թատրոնին մէջ տեղի կ'ունենայ պարի ուսուցիչ Մ. Ռուսոյի կողմէ մեծ պարահանդէս մը «Ժան տը Սալօն»։ Մուտքը 20 ղրուշ։

ՕՍՄ. ԿԱՅՍ. ՊԱՆՔԱ

ԱԶԴ.— Թէմէթքիի Կառավարիչը Բրիօրիթէ Օսմ. պարտամուրհակներու [illegible] 1903 [illegible] 31/13 [illegible]

Կ. ՊՈԼԻՍ, 16 Ցնվր. 1909

10—1

ՍԻՆԿԷՐ

ՀԱՅԹԱՅԹԻՉ ԿԱՑՍԵՐԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԱՆ

THE SINGER MANUFACTURING Co

[illegible] 400է [illegible]

[illegible]

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ [illegible]

ՍՏԱՄՊՕԼ (Սուլթան Համամ, Թիւ 2. (Սուլթան Զօլոզու, Թրամվէյի ... Թիւ 13.

ԶՄԻՒՌՆԻԱ [illegible] Թիւ 120.

[illegible] Թիւ 343 և 343 [illegible]

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԱՓՐՕԴԻՏԵԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ՏՕՔԹ. ԷՆՖԻՋԵՃԵԱՆ

[illegible]

ՎԻՆԸՐ

ՊԱՆՔ ՖԷՐԱՅՆ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ 100,000,000 [illegible]

ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ 37,300,000 [illegible]

Հաստատուած 1869ին [illegible]

[illegible]

Քէշֆ ալէթթերի
նէքլինի

91648 Գասըմ Բաշաու Ճէզայիրլի Հասան բաշա վագֆընտան դըշլա ալէբունինտէքի ճամիի շէրիֆ խաթէմէյնինէ մէչրութէ 5 պապ խանէնին մէսարիֆը ինշաիյէսի,

4176 Պայազիտտէ Րուզնամչէճի Մուսթաֆա էֆ. մէքթէպինին մէսարիֆը թամիրիյէսի,

15478 Պէյօղլունտա Ճաթալի Քէպիրտէ 84 նումէրօլը արսըթ ըմանըն մէսարիֆը թամիրիյէսի,

5815 Պէյօղլունտա Գամէր Խաթունճամիի շէրիֆինին մէսարիֆը թամիրիյէսի,

41892 Իսկիւտարտա Հաճի Ահմէտ բաշա տէրկեահընըն մէսարիֆը ինշայէսի.

4590 Սուլթան Սէլիմ իմարէթինէ ճամի ուէ խոլլարընըն մէսարիֆը մէսարիֆը թամիրիյէսի,

2110 Կիւլհանէ ալէբունինտէ քիաին ճամիի շէրիֆի մինարէսինին մէսարիֆը թամիրիյէսի,

3400 Ուզուն Չարշըտա Մահմուտ էֆ. Չէշմէսի ուէ խոլլարընըն մէսարիֆը թամիրիյէսի,

1833 Գասըմ Բաշաու Գայմագ Մուսթաֆա բաշա ճամիի շէրիֆինին մէսարիֆը թամիրիյէսի,

2868 Չինպէրլի Թաշտա Աթիգ Ալի բաշա ճամիի շէրիֆինին մէսարիֆը թամիրիյէսի,

32478 Գատը Չէշմէսինտէ իմարէթը աթիգ ճամիի շէրիֆինին մէսարիֆը թամիրիյէսի,

8122 Իսկիւտարտա Դողանջէր Ահմէտ էֆ. ճամիի շէրիֆինին մէսարիֆը թամիրիյէսի,

29283 Մէվլախանէ Գարուսընտա Գանըգճը մէքթէպինին մէսարիֆը ինշաիյէսի,

4996 Ճէրրահ Բաշա ճամիի շէրիֆի մուհաֆազա տուվարընըն մէսարիֆը թամիրիյէսի,

1192 Թօրխանէտէ Նուսրէթիյէ ճամիի շէրիֆի մուվագգըթխանէսինին մէսարիֆը թամիրիյէսի,

3088 Ըրղատ Բազարընտա Քէմանքէշ Գարա Մուսթաֆա բաշա մէտրէսէսինին մէսարիֆը թամիրիյէսի,

1606 Այասոֆեա իմարէթինին մէսարիֆը թամիրիյէսի:

Էվգաֆը Հիւմայուն Խազինէսինճէ թամիր իթթիրիլէճէք օլան պալէտտէ մուհարրէր մահալլէրին մէսարիֆը թամիրիյէ վէ ինշաիյէլէրի մէվգըի միւնագասայա վազ խուլմիշ օլտուղընտան, միւնագասայա տախիլ օլմագ իսթէյէնլէրին՝ մահը հալին 20ինճի սալը կիւնիւնէ գատար 100տէ 10 նիսպէթինտէ թէէմին աղչէլէրինի վէ խաւսոտ միւթէպէր վէ մուսատտագ քէֆալէթնամէլէրինի համիլէն էյիամը թաթիլիյէտէն մաատա հէր կիւն մէճլիսը խասէյի Էվգաֆա միւրաճաաթ էյլէմէլէրի:

14 քհն. սանի 324 3—1

Քէշֆ ալէթ. թէրի նէքինի Ղշ.	Միւնագասա պէտէլի Ղշ.	
142569	113000	Ֆաթիհտէ Չիֆթէ Գալ Գուրշունլը ճամիի շէրիֆինին մէսարիֆը թամիրիյէսի
15964	14700	Պէյօղլունտա Շահ Գուլի ճամիի շէրիֆինին մէսարիֆը թամիրիյէսի

Էվգաֆը Հիւմայուն Խազինէսինճէ թամիր իթթիրիլէճէք օլան պալէտտէ մուհարրէր մահալլէրին քէշֆ ալէթթէրլէրի մուճիպինճէ մէսարիֆը թամիրիյէլէրինին պիլմիւնագասա հիզալարընտա մուրաղղամ պէտէլլաթ իլէ թալիպլէրի էօհտէլէրինտէ օլտուղընտան վէ զիքր օլունան մահալլէրին մէսարիֆը թամիրիյէ վէ ինշաիյէլէրինին չէհրը հալը Րումինին 17ինճի ճումա էրթէսի կիւնիւնէ գատար միւնագասասընըն իճրասը իչիւն հէր գաչ բարա վէ 3 կիւն գարփընտա էամանը օն պին ղշ.ա գատար օլանլարտան 100տէ 5 վէ օն պին ղշ.տան 25000 ղշ.ա գատար օլանլարտան օն պին ղշ. իչիւն 100տէ 5 վէ իւսթ թարաֆը իչիւն 100տէ 3 վէ 25000 ղշ.տան ֆազլա օլանլարըն տա քէզալիք օն պին ղըշ. իչիւն 100տէ 5 վէ 15000 ղշ. իչիւն 100տէ 3 ֆազլասը իչիւն տախի 100տէ 2 թէնզիլ գապուլիյլէ իհալէի գաթիյէլէրինին իճրասը մուգարրէր պուլընտուղընտան, քէշֆ ալէթթէրլէրինի կէօրմէք վէ միւնագասայա տախիլ օլմագ արզուընտա պուլընանլարըն՝ 100տէ 10 նիսպէթինտէ թէէմին աղչէլէրինի վէ խաւսոտ իգթիտարը մալիլէրինի միւպէյյին մուսատտագ քէֆալէթնամէլէրինի համիլէն էյիամը թաթիլիյէտէն մաատա հէր կիւն մէճլիսը խասէյի Էվգաֆա միւրաճաաթ էյլէմէլէրի:

19 քհն. սանի 324 3—3

[illegible]

ԵԻԱ

Հրատարակութեամբ Մ. ԳԱԼԻՆՏԷՐԻ
ԱՌՋԵՒՆ ՋԵՌ ՈՒ ԿԱՐ, Բ. ՀԱՏՈՐԸ

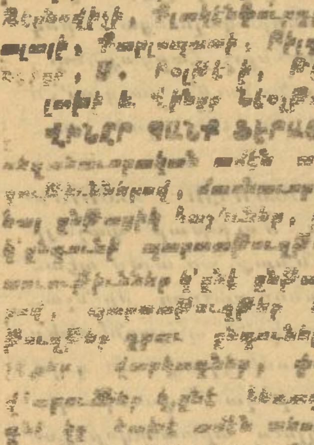

[illegible] ՁԵՒԵԼ ՈՒ ԿԱՐԵԼ

ԷՆ ՕԳՏԱԿԱՐ ԿԱԼԱՆԴԻՉԷՔԸ

[illegible]

Թիւ 27, [illegible]

50—25

[illegible]

ՑՕՓՓՕՓ

ԳԱՌՆԻՕ ՑԱԿՈԲԵԱՆ

ԱՐՐՈՏԻԹԵԱՆ

ԵՒ

[illegible]

[illegible]

ՆՈՐԹԸՆ ՊՐԻԹԻՇ ԷՆՏ ՄԷՐՔԸՆԹԱՅԼ

ԵՒ

ՆՈՐԹՉԸՐՆ

ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵՆԱՑ ԱՆԳԼ. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՔ

Հիմնադրամ [illegible]	Անգլ. Ոսկի		6,000,000
» [illegible] 1907 տարւոյ	»	»	5,941,859
» [illegible] 1907 տարւոյ	»	»	25,208,824

[illegible]

ՄԱՐԻՓԱՅՄ

ԾՈՎԱՅԻՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Դրամագլուխ	Անգլ. Ոսկի		500,000
Պահեստի Դրամ	»	»	564,225

[illegible]

Ընդհ. Գործակալք ի Կ. Պոլիս
ԴԱՒԻԹ ՄԵՐՈՒԲԵԱՆ ԵՒ ՈՐԴԻ
Մէհմէտ Ալի Բաշա խան, Ղալաթիա

[illegible]

ԻՒՆԻՕՆ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ ի ՓԱՐԻԶ 1828—1829

1828 L'UNION DE PARIS

ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻ ՓԱՐԻԶ 9, ՊԼԱՍ ՎԱՆՏՕՄ, 9

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՔ

ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂ.

Ապահովագրեալ գումարներ	33 միլիառ ֆրանք		
1907ին գանձուած ապահովագին	33 միլիոն	»	
Մինչև 1907ի վերջը վճարուած [illegible]	650	»	»
Դրամագլուխ և պահեստ	184	»	»

ԿԵՆԱՑ ՃԻՒՂ.

Ընթացիկ ապահովագրութիւնք	333 $\frac{1}{2}$	»	»
1907ին գանձուած ապահովագին	13 $\frac{1}{2}$	»	»
Մինչև 1907ի վերջը վճարուած [illegible]	331	»	»
Դրամագլուխ և պահեստ	189	»	»

[illegible] ԻՒՆԻՕՆի [illegible]

[illegible] ԳԵՐԱԶԱՆՑ [illegible] ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ի ԴԷՊ ՄԱՀՈՒ, ԿԱՄ ԴՐԱՄՕԺԻՏԻ ԵՒ Լն.

Ընկերութեան դրամատունն է ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՊԱՆՔԱՆ.

[illegible]

Ընդհ. Տնօրէն [illegible] — ՍԻՄՈՆ ՔԱՑԱԷՐԼԵԱՆ

[illegible] — ՄԻՀՐԱՆ ՊԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

[illegible]

ԱՌԵՒՏՐ. ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Societa Commerciale D'Oriente

ԿԱԶՄՈՒԱԾ 1907 ՓԵՏՐՎԱՐ 19ԻՆ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ 3,000,000 ՖՐԱՆԳ

[illegible] ՎԵՆԵՏԻԿ (Քամբօ Սան Բրօվօլօ)

Կ. Պոլսոյ [illegible] ԱԶԱՐԵԱՆ ԽԱՆ (Վոյվոտա փողոց)

[illegible]

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՍՑԷ—COMMEIALE

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՎԱՅԵԼՈՒՉ ՄՈՄԵՐՈՒ

ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋԵՐՈՒ

ԵՒ

ՄԱՆԿԱՆՑ ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԵՐՁԵՂԷՆՆԵՐՈՒ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ-ՀԱՅԹԱՅԹԻՉ

ԱՐՄԵՆԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

[illegible]

Բահմահբօ խանի դիմաց, Հասըրճը խանի տակ, թիւ 45

ՍՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՅՈՎՀԱՆՆԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

[illegible] 18 Թիւ [illegible]

[illegible]

ՄԵԾ ՀԱՆԴԵՐՁԱՎԱՃԱՌ

[illegible]

ԳՐԻԳՈՐ ԼԻ. ԵՐՄԻՆԵԱՆԻ

ՄԵԾ ՀԱՆԴԵՐՁԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

[illegible]

ԲՈԼԵՐՕՆԵՐ,

ՄԵԾԻ ԵՒ ՊԶՏԻ ՔՕՍԹԻՒՄՆԵՐ

[illegible]

ԳԻՆԵՐԸ ԽԻՍՏ ԳԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ

ԳԻՆԸ ՍԿՍԵԱԼ Է ՄԻՆՉԵՒ 2 ՂՐՈՒՇ

[illegible] թիւ 35

ՆՇԱՆ ՋԱՄԻՋԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՄՈՄԵՐՈՒ

ԵՒ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐՈՒ

[illegible] ՆՇԱՆ ՋԱՄԻՋԵԱՆԻ [illegible]

—39

ՄԻԱԿ ՏԵՂ ՉԻՐԹԱԿ

ՆՇԱՆ ՋԱՄԻՋԵԱՆ

[illegible]

[illegible]

ՆԷՍԹԼԷԻ ԿԱԹՈՎ ԱԼԻՒՐԸ

[illegible]

ՆԷՍԹԼԷԻ ՀԱՄԲՈՒՐԸ

ՆԷՍԹԼԷԻ ՇՕՔՕԼԱՏԸ

[illegible]

SAVON ET CHOCOLAT NESTLE

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՐԱԳԻՐՈՒԹԱԿԱՆ ՊԱՆՔԱՅԻՆ

ՆՈՐ ՑԱՅՑԱԳԻՐ

[illegible] 12,000 [illegible] 1908 [illegible]

1834 [illegible]

Ա. Տիրաժ			Բ. Տիրաժ			Գ. Տիրաժ		
1	600000	600000	1	300000	300000	1	300000	300000
1	200000	200000	1	100000	100000	1	100000	100000
1	100000	100000	3	40000	120000	3	40000	120000
2	40000	80000	5	20000	100000	5	20000	100000
5	20000	100000	15	10000	150000	15	10000	150000
15	10000	150000	50	4000	200000	50	4000	200000
50	4000	200000	275	400	110000	275	400	110000
275	400	110000	2150	300	630000	2150	300	630000
2150	300	630000						
2500		2170000	2500		1710000	2500		1710000

Դ. Տիրաժ			Ե. Տիրաժ			Զ. Տիրաժ		
1	300000	300000	1	300000	300000	1	400000	400000
1	100000	100000	1	100000	100000	1	100000	100000
3	40000	120000	3	40000	120000	3	40000	120000
5	20000	100000	5	20000	100000	5	20000	100000
15	10000	150000	15	10000	150000	15	10000	150000
50	4000	200000	50	4000	200000	50	4000	200000
275	400	110000	275	400	110000	275	400	110000
2150	300	630000	2150	300	630000	2150	300	630000
2500		1710000	2500		1710000	2500		1810000

Է. Տիրաժ			Ը. Տիրաժ			Թ. Տիրաժ		
1	400000	400000	1	400000	400000	1	400000	400000
1	100000	100000	1	100000	100000	1	100000	100000
3	40000	120000	3	40000	120000	3	40000	120000
5	20000	100000	5	20000	100000	5	20000	100000
15	10000	150000	15	10000	150000	15	10000	150000
50	4000	200000	50	4000	200000	50	4000	200000
275	400	110000	275	400	110000	275	400	110000
2150	300	630000	2150	300	630000	2150	300	630000
2500		1810000	2500		1810000	2500		1810000

Ժ. Տիրաժ			ԺԱ. Տիրաժ			ԺԲ. Տիրաժ		
1	100000	600000	1	600000	600000	1	1200000	1200000
1	200000	200000	1	200000	200000	1	600000	600000
1	100000	100000	1	100000	100000	1	400000	400000
2	40000	80000	2	40000	80000	1	300000	300000
5	20000	100000	5	20000	100000	1	200000	200000
15	10000	150000	15	10000	150000	10	100000	1000000
50	4000	200000	50	4000	200000	[illegible]	[illegible]	[illegible]
275	400	110000	275	400	110000	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	300	[illegible]	2150	300	[illegible]	[illegible]	10000	[illegible]
						[illegible]	4000	[illegible]
						[illegible]	300	[illegible]
						[illegible]	300	[illegible]
[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]

[illegible]

37,510,000

[illegible]